



LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Irak

Ekteskap og skilsmisse i Irak (inkludert KRI)

25. mars 2021



© Landinfo 2021

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingsreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivare tatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, is an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information is collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

This report concerns marriage and divorce in Iraq, both in the areas controlled by the central government in Baghdad as well as in the semi-autonomous Kurdistan region of Iraq (KRI) in the northern part of the country. The aim is to update and gather relevant information in one publication, and the report addresses legal, social, cultural and economic aspects pertaining to the issue at hand. The report presents the legal framework covering marriage and divorce in Iraq, including in the Kurdistan region, but also addresses Islamic jurisprudence. Focus in the report is on the Muslim population in Iraq. The report is extensive and is intended to function both as a regular report and a work of reference.

Sammendrag

Temanotatet tar for seg ekteskap og skilsmisser i Irak, både i områdene styrt av sentralregjeringen i Bagdad og den semiautonome kurdistanregionen nord i landet (KRI). Formålet er å oppdatere og samle relevant informasjon på ett sted, og notatet omhandler derfor både lovmessige, sosiale, kulturelle og økonomiske forhold knyttet til ekteskap og skilsmisse. Notatet omtaler den gjeldende lovgivningen i Irak, inkludert i KRI, samt tradisjonell, islamsk lovgivning. I tråd med dette er fokus på Iraks muslimske befolkning. Notatet er omfattende både hva angår lengde og temaene som dekkes, og er derfor søkt utformet slik at det også skal kunne fungere som et oppslagsverk.

Innhold

1 Innledning	7
2 Ekteskap i Irak	9
2.1 Ekteskapets betydning i det irakiske samfunnet.....	9
2.2 Valg av partner og arrangerte ekteskap	11
2.2.1 Ulike former for arrangerte ekteskap.....	11
2.2.2 Ekteskap på tvers av religiøse skillelinjer.....	12
2.3 Tradisjoner knyttet til forlovelse og bryllup.....	13
2.3.1 Forlovelse.....	14
2.3.2 Ekteskapsinngåelse og bryllup.....	15
2.3.3 Brudegave og økonomiske forpliktelser	16
2.3.4 Tradisjoner i endring?.....	17
3 Lovverket som regulerer ekteskap	17
3.1 Ekteskapet i islam	17
3.2 Personstatusloven (lov 188) av 1959	18
3.2.1 Ekteskapskontrakt	19
3.2.1.1 Brudegave og økonomiske forpliktelser.....	20
3.2.2 Vilkår for gyldig ekteskap	20
3.2.2.1 Lavalder	20
3.2.2.2 Forbud mot tvang.....	21
3.2.2.3 Tillatte og forbudte partnere på bakgrunn av familiebånd og religiøs tilhørighet.....	21
3.2.3 Registrering av ekteskap	22
3.2.3.1 Etterregistrering av ekteskap	22
3.2.3.2 Ekteskap gjennom stedfortredere.....	23
3.2.3.3 Godkjenning av ekteskap inngått i utlandet	23
3.2.3.4 Når anses paret som gift?.....	23
3.2.4 Polygami	24
3.3 Lovverket i KRI.....	24
3.3.1 Polygami	24
3.3.2 Forbud mot tvang.....	25
3.3.3 Lavalder	25
4 Tvangsekteskap, ekteskap som involverer mindreårige og midlertidige ekteskap	26
4.1 Tvangsekteskap	26
4.1.1 Fasliyya-, nahwa- og utvekslingsekteskap	28
4.1.2 Tvangsekteskap under IS	29
4.2 Ekteskap som involverer mindreårige	30
4.3 Midlertidige ekteskap	31
5 Skilsmisse	32
5.1 Skilsmisse i islam	33
5.2 Lovverket som regulerer skilsmisse	35
5.2.1 Personstatusloven.....	35
5.2.1.1 Skilsmisser initiert av menn	35

5.2.1.2	Skilsmisser initiert av kvinner	36
5.2.1.3	Separasjon og skilsmisse som kan initieres av begge parter	36
5.2.1.4	Khul ¹ -skilsmisse.....	37
5.2.1.5	Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse.....	37
5.2.1.6	Når er skilsmissen gyldig?	38
5.2.2	Lovverket i KRI.....	38
5.3	Omsorgsrett for barn.....	39
5.4	Tvang og press knyttet til å ta ut eller bli hindret fra å ta ut skilsmisse.....	40
5.5	Skilte kvinners mulighet til å bo alene	41
6	Dokumentasjon	43
6.1	Dokumentasjon knyttet til ekteskap	43
6.2	Dokumentasjon knyttet til skilsmisse	44
6.3	Uregistrerte ekteskap	44
7	Referanser	47

1 Innledning

Dette temanotatet tar for seg ekteskap og skilsmisser i Irak, både i områdene styrt av sentralregjeringen i Bagdad og den semiautonome kurdistanregionen nord i landet (KRI). Landinfo har tidligere publisert en rekke notater og responser om temaet, og formålet med dette notatet er å oppdatere og samle relevant informasjon på ett sted. Notatet bygger særlig på Landinfos temanotat *Irak: Muslimsk ekteskapsinngåelse og skilsmisse* fra 2014 (Landinfo 2014a).

Notatet tar først for seg ekteskapets betydning i det irakiske samfunnet, og tradisjoner og normer knyttet til valg av partner og ekteskapsinngåelse. Deretter omtales relevante religiøse bestemmelser knyttet til ekteskapsinngåelse, samt reguleringen av ekteskap i irakisk lovverk, som først og fremst finner sted gjennom personstatusloven av 1959. Notatet ser videre på spørsmål knyttet til tvangsekteskap, ekteskap som involverer mindreårige og midlertidige ekteskap. Neste del tar for seg ulike spørsmål knyttet til skilsmisse, herunder hvordan skilsmisse er regulert i lovverket og hvordan religiøse bestemmelser kan spille inn. Avslutningsvis behandles spørsmål vedrørende dokumentasjon knyttet til ekteskap og skilsmisse, herunder såkalte uregistrerte ekteskap og eventuell etterregistrering av disse.

Således behandler notatet både lovmessige, sosiale, kulturelle og økonomiske forhold knyttet til ekteskap og skilsmisse, og det er i den anledning noen momenter det er viktig å være oppmerksom på når notatet leses. For det første er det tidvis stor forskjell mellom hva lovverket tilsier og hva som utgjør faktisk praksis knyttet til disse spørsmålene i Irak. Dette diskuteres i detalj i teksten nedenfor. For det andre vil det i spørsmål knyttet til tradisjoner og normer ofte være store variasjoner knyttet til geografi, etnoreligiøs tilhørighet, utdanning, klasse og annet. Beskrivelser av tradisjoner vil kunne være treffende for store deler av et samfunn samtidig som mange av ulike grunner helt eller delvis vil bryte med tradisjonene slik de er beskrevet. Dette er et viktig forbehold å ha med seg når notatet leses. Enkelte tradisjoner er dog viktigere enn andre, og vil derfor ofte prioriteres, som beskrevet nedenfor.

Personstatusloven av 1959 er fundert på islamsk lovgivning (Ali 2018, s. 63), men med viktige presiseringer. I artikkel 2 nr. 1 heter det at loven gjelder for alle irakere, med mindre de har blitt unntatt gjennom spesiell lovgivning. Registrering av ekteskap og skilsmisse for andre, offisielt anerkjente religioner skjer gjennom familiedomstolen i tråd med deres respektive bestemmelser. Det amerikanske utenriksdepartementet skriver at alle offisielt anerkjente religioner med unntak av yazider har egne familiedomstoler som behandler spørsmål knyttet til ekteskap, skilsmisse og arv (U.S. Department of State 2020a, s. 5). Landinfo har imidlertid ikke funnet andre kilder som bekrefter at det her er snakk om separate domstoler, snarere enn at man behandles etter egne bestemmelser i de eksisterende (familie)domstolene. Det er videre viktig å merke seg at personstatusloven av 1959 ikke har forskjellige bestemmelser for sunni- og sjiamuslimer.

Kilder anslår at mellom 97 og 99 % av befolkningen i Irak er muslimer (CIA 2015; U.S. Department of State 2020a, s. 3). Foruten skillene mellom ulike religioner i lovverket, er det en rekke forhold ved tradisjoner og seremonier knyttet til ekteskapsinngåelse som varierer avhengig av religiøs tilhørighet. Fokus i dette notatet er på Iraks muslimske befolkning, som altså utgjør et suverent flertall.

Notatet omtaler både den gjeldende lovgivningen i Irak, inkludert i KRI, og tradisjonell, islamsk lovgivning. Den statlige lovgivningen refereres til som sekulær. Denne lovgivningen er som nevnt basert på islamsk lovgivning, men refereres like fullt til som sekulær i dette notatet nettopp for å skille mellom den verdslige loven vedtatt og håndhevet av myndighetene på den ene siden og religiøs lovgivning og fortolkning håndhevet av geistlige og religiøse institusjoner på den andre. Det er den sekulære lovgivningen som er gjeldende i Irak, og hverken ekteskap eller skilsmisser er gyldige i statens øyne dersom de ikke er gjennomført i tråd med sekulær lov. Islamsk lovgivning beskrives likevel, ettersom det er mange i Irak som av ulike årsaker velger å kun følge denne, til tross for at dette altså ikke anerkjennes av offentlige myndigheter. Innen islamsk lovgivning og fortolkning er det vel å merke også forskjeller mellom ulike retninger og lovskoler, eksempelvis mellom sunni-islam og sjia-islam.

Dette er et omfattende notat, både hva angår lengde og temaene som dekkes. Bakgrunnen for dette er ønsket om å samle informasjon vedrørende ekteskap og skilsmisse på ett sted. Samtidig gir dette føringer for den praktiske bruken av notatet, og det er søkt utformet slik at det også skal kunne fungere som et slags oppslagsverk. Som en følge av dette er det enkelte momenter som kommer frem flere steder, og det refereres jevnlig til andre punkter i notatet som kan være relevante for et gitt tema.

Notatet bygger primært på åpent tilgjengelige kilder. I tråd med målet om å samle opparbeidet kunnskap på temaet utgjør Landinfos tidligere publikasjoner en viktig kilde, sammen med rapporter fra kolleger i andre land. Øvrige kilder inkluderer rapporter fra myndighetsorganer og ikke-statlige organisasjoner, lovtekster, akademiske bøker og artikler, nyhetsartikler, statistikk og rapporter fra FN-organer, samt blogger og nettpublikasjoner. Særlig beskrivelsene av tradisjoner knyttet til bryllup og forlovelse hviler i stor grad på blogger og liknende publikasjoner, noe som potensielt kan være problematisk. I disse tilfellene benyttes alltid flere uavhengige kilder for å bekrefte opplysninger, en metode som gjerne omtales som triangulering.

2 Ekteskap i Irak

2.1 Ekteskapets betydning i det irakiske samfunnet

Familien er det sentrale elementet i det irakiske samfunnet, noe også konstitusjonens artikkel 29 slår fast: «Familien er samfunnets fundament» (National Assembly of Iraq 2005). Det finske migrasjonsverket peker på at man i denne sammenheng tenker på familie i bredere forstand, altså storfamilien (Finnish Immigration Service 2018a, s. 5). Ekteskapet er rammen for å stifte et hjem og føre familien videre, og er også en viktig institusjon for å styrke eksisterende eller bygge nye bånd innad i eller mellom familier, klaner og stammer. Viktig i denne sammenheng er også at ekteskapet er høyt verdsatt innen islam, og Kari Vogt skriver at «en god muslim forventes å inngå ekteskap» (Vogt 2020).

Ekteskap er således svært viktig, og det å være gift er normen i det irakiske samfunnet (Finnish Immigration Service 2018a, s. 40). Det finske migrasjonsverket skriver at «flertallet av kvinner» er gift (Finnish Immigration Service 2018a, s. 40). En nasjonal undersøkelse gjennomført av det irakiske planleggingsministeriet og det irakiske statistiske byrået i 2012 fant at 62 % av befolkningen over 15 år var gift. Andelen var noe lavere i KRI (56 %) enn i Irak for øvrig (63 %) (Ministry of Planning & CSO 2012, s. 14, 32). Det kurdiske statistiske sentralbyrået gjennomførte sammen med FNs migrasjonsbyrå International Migration Organization (IOM) og FNs befolkningsfond (UNFPA) en omfattende demografisk undersøkelse i Kurdistanregionen i Irak (KRI) i 2017 og 2018, og fant at 53 % av befolkningen over 12 år var gift. Andelen gifte i alderen 12-14 år var null (KRSO, UNFPA & IOM 2018, s. 25). I rapportens oppsummering ble det slått fast at «[m]arriage is universal for both sexes» (KRSO, UNFPA & IOM 2018, s. 4).

Planleggingsministeriet fant i sin undersøkelse at gjennomsnittlig alder for første giftemål var 22,4 år for kvinner og 26,2 år for menn i Irak som helhet. Dette var noe lavere i områdene styrt av sentralregjeringen i Bagdad, og noe høyere i KRI (Ministry of Planning & CSO 2012, s. 14). IOM et. al. fant i sin undersøkelse at gjennomsnittlig alder for første giftemål i KRI var 20,7 for kvinner og 24,5 for menn (KRSO, UNFPA & IOM 2018, s. 26). Gjennomsnittsalderen var høyest for både kvinner og menn i Sulaimaniyya-provinsen. Undersøkelsen viste videre en noe høyere andel gifte kvinner under 24 år i rurale strøk enn i urbane strøk (KRSO, UNFPA & IOM 2018, s. 24-25). Planleggingsministeriets studie undersøkte også holdningene til ekteskap og alder, og fant at kvinner i KRI anså den ideelle giftealderen å være noe høyere enn hva tilfellet var blant kvinner i det øvrige Irak (Ministry of Planning & CSO 2012, s. 36). Som det kommer frem i det følgende er disse geografiske forskjellene – urbane versus rurale strøk, KRI versus det øvrige Irak, interne forskjeller i KRI – faktorer som er av betydning for en rekke forhold knyttet til ekteskap og skilsmisse.

Det vanlige i Irak er altså å være gift. Sammenlignet med eksempelvis Norge, hvor gjennomsnittsalder for første ekteskap er godt over 30 år (SSB 2020), er det også vanlig å gifte seg tidlig. Ekteskapet er den aksepterte formen for samvær, og kvinner og menn har i de langt fleste tilfeller begrenset anledning til å omgås alene utenfor dette rammeverket, selv om dette vil kunne variere. Forhold utenfor ekteskap er i det store og hele lite akseptert (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 12), og kan lede til at kvinner (og menn) utsettes for vold (Finnish Immigration Service 2018a, s. 23). Det å ikke være gift vil for kvinner oftest tilsi at de må bli boende hos sin familie, da kvinner i praksis har liten mulighet til å bo alene, spesielt i rurale strøk (Finnish Immigration Service 2018a, s. 1, 41; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 37. Se også punkt 5.5).

Familien og storfamilien spiller en sentral rolle ved inngåelse av ekteskap i Irak, og selv om kilder melder at kjærlighetsekteskap er i fremvekst (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 12), er arrangerte ekteskap det mest utbredte (Hassan 2015; Landinfo 2013b, s. 12). Tvangsekteskap i forskjellige former, herunder ekteskap som involverer mindreårige, er et betydelig problem i hele Irak. Dette til tross for at loven eksplisitt forbyr bruk av tvang for å få noen til å inngå et ekteskap eller for å hindre noen i å inngå et ekteskap, eller for den saks skyld for å få noen til å inngå en skilsmisse eller for å hindre noen i å inngå en skilsmisse. Alle tvangsekteskap er arrangerte, men det er ikke slik at alle arrangerte ekteskap innebærer tvang (se punkt 3.2).

Forlovelse og bryllup er viktige hendelser i Irak, i tråd med ekteskapets sentrale rolle i samfunnet. Dette vil ofte være store og kostbare hendelser om involverer den utvidede familien, og eventuelt også klan og stamme. Ikke minst kan brudegaven være svært kostbar. Dette krever betydelige ressurser, men vil ofte også være noe som prioriteres høyt. Samtidig er Irak preget av fire tiår med nærmest sammenhengende konflikt, og en svært vanskelig tid økonomisk og sikkerhetsmessig de senere årene.

Ulike medier melder at dette har ført til at et økende antall unge i Irak enten vegrer seg for å gifte seg, eller ikke har de økonomiske ressursene som er nødvendige for å inngå et ekteskap – et fenomen som er gjenkjennelig også fra andre land i regionen (al-Kubaysi 2015; al-Nu'aimi 2016; Farouk 2020). Dette vil kunne føre til at man gifter seg senere, eller i ytterste konsekvens ikke kan gifte seg, men vil også kunne føre til at tradisjoner endres eller velges bort (al-Kubaysi 2015; Farouk 2020). Således er det svært viktig å ta med seg forbeholdet vist til ovenfor om at tradisjoner og etterlevelsen av disse vil kunne variere etter eksempelvis geografi og klasse. Samtidig er som nevnt enkelte elementer av tradisjonene viktigere enn andre, og innen islam er særlig det å annonsere og bekjentgjøre et ekteskap sentralt, som beskrevet under punkt 2.3.

2.2 Valg av partner og arrangerte ekteskap

Flere kilder melder at arrangerte ekteskap er den mest utbredte formen for ekteskap i Irak (Hassan 2015; Landinfo 2013b, s. 12). Samtidig melder kilder at kjærlighetsekteskap er i fremvekst, særlig i byene og i familier hvor flere medlemmer har høyere utdanning (Hassan 2015; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 12; Tierney 2003).

Det relative omfanget av de to typene ekteskap er uklart, men Landinfo har ikke funnet kilder som sier noe annet enn at arrangerte ekteskap er det mest utbredte. Det er videre viktig å understreke at familienes godkjenning vil være svært viktig og i mange tilfeller avgjørende for at et ekteskap skal kunne inngås også i tilfeller der de to partene på eget initiativ har valgt hverandre. Familien vil med andre ord i de langt fleste tilfeller være involvert, men dette kan ta svært ulike former. Et annet viktig aspekt av dette er at også graden av og formen på familiens involvering i ekteskap som anses som arrangerte vil kunne variere betydelig.

2.2.1 Ulike former for arrangerte ekteskap

Et arrangert ekteskap defineres i Store norske leksikon som et ekteskap hvor det er andre enn de kommende ektefellene som «tar initiativet til at ekteskapet kommer i stand og som arrangerer bryllupet» (Schackt 2020). Dette kan ta mange ulike former, fra at en storfamilie eller klan i lang tid har planlagt et ekteskap mellom to medlemmer (Tierney 2003), til at en person sammen med sine foreldre tar kontakt med et datingbyrå for å finne en egnet partner (Castello 2014; Hassan 2015).

Dersom et slikt ekteskap inngås mot viljen til én eller begge av de kommende ektemakene vil det utgjøre et tvangsekteskap (Schackt 2020). Som det følger av dette er alle tvangsekteskap arrangerte ekteskap. Det er imidlertid langt fra slik at alle arrangerte ekteskap er tvangsekteskap, og mange velger selv å gå inn i et ekteskap som i større eller mindre grad er arrangert. Grensen mellom de to kan imidlertid være vanskelig å definere. I et intervju med avisen Utrop i 2014 formulerte sosialantropolog Monica Five Aarset det på følgende måte (Castello 2014):

Grensene mellom hva som oppfattes som et arrangement eller et press til å finne en livspartner er flytende. En kan snakke om alt fra følelsesmessig press gjennom foreldrenes stadig formaninger («så fint hadde det vært om du kunne funnet lykken og gitt oss et barnebarn nå som vi er blitt såpass gamle!») til det som kan sees på som direkte vold og trusler, og som er straffbart.

Arrangerte ekteskap utgjør med andre ord et slags spekter. I den ene enden vil man finne tvangsekteskap hvor trusler og eventuelt vold kan være involvert, i den andre enden personer som etter eget ønske går inn i et ekteskap arrangert av

andre, og imellom ulike grader av press og oppmuntring. Oppslag i media gir eksempler på ulike typer arrangerte ekteskap i Irak: tilfeller hvor personer tvinges og i noen tilfeller trues eller utsettes for vold slik at de går inn i eller forblir i ekteskap mot sin vilje (AFP 2019; Barbarani 2016); tilfeller hvor klan eller familie bestemmer et ekteskap hvorpå de involverte gir uttrykk for å støtte eller akseptere dette (Peterson 2004; Tierney 2003); og tilfeller hvor personer aktivt ber familie eller andre parter engasjere seg for å finne en egnet partner (Fitzsimmons 2008; Hassan 2015; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 50).

Det er ingen tvil om at tvangsekteskap er et betydelig problem i Irak, som beskrevet under punkt 4. Samtidig er det vanskelig å slå fast omfanget av problemet, blant annet som en følge av de tidvis uklare skillene beskrevet ovenfor. Arrangerte ekteskap er som nevnt ansett å være den mest utbredte formen for ekteskap i Irak. En artikkel i The New York Times fra 2003 trekker frem ekteskap med søskenbarn og tremenninger som spesielt vanlig, og hevder at «[s]urveys in Baghdad and other Arab cities in the past two decades have found that close to half of marriages are between first or second cousins» (Tierney 2003). Det finske migrasjonverket trekker frem søskenbarnektenskap som et ideal særlig i de kurdiske områdene (Finnish Immigration Service 2018a, s. 32). Det er nærliggende å anta at en andel av slike ekteskap vil være tvangsekteskap.

Eksempler fra media viser at både den nærmeste og den utvidede familien og/eller klan og stamme kan være involvert i å arrangere et ekteskap (Fitzsimmons 2008; Peterson 2004; Tierney 2003). Det er imidlertid viktig å merke seg at Irak er et patriarkalsk og hierarkisk samfunn, hvor et overveldende flertall av befolkningen antas å ha tilhørighet til en stamme (Finnish Immigration Service 2018b, s. 3). Også i tilfeller der den nære familien arrangerer et ekteskap vil klan/stamme kunne engasjere seg dersom man motsetter seg dette eller anser et ekteskap som skadelig for klanen/stammens ære eller interesser. Et eksempel på dette er såkalt *nahwa* (å forby), hvor mannlige slektninger eller menn i en stamme påberoper seg retten til å avslå ekteskap på vegne av kvinnelige stammemedlemmer (AFP 2019; U.S. Department of State 2020b, s. 50).

2.2.2 Ekteskap på tvers av religiøse skillelinjer

Det er bred enighet om at ekteskap mellom sjia- og sunnimuslimer har vært svært vanlig i Irak over mange tiår (Finnish Immigration Service 2015, s. 15; IRB 2018; Marr & al-Marashi 2017, s. 323). Kilder gir imidlertid noe motstridende opplysninger om hvorvidt dette har endret seg som en følge av sekteriske motsetninger de senere årene, og da særlig under borgerkrigen på midten av 2000-tallet.

Marr og al-Marashi skriver at slike ekteskap lenge var svært vanlig i Bagdad, men at dette har endret seg siden 2003 (Marr & al-Marashi 2017, s. 323). Det finske migrasjonsverket skrev i 2015 at slike ekteskap ikke ble akseptert under

borgerkrigen, og at de i 2015 fremdeles var utfordrende, men at de like fullt fant sted (Finnish Immigration Service 2015, s. 15). The Economist antydet på omtrent samme tid at sekteriske motsetninger kunne være en årsak bak det økende antallet skilsmisser i landet, ved at sjia-sunni-ekteskap ble brutt opp (Economist 2016).

Kanadiske IRB formidler imidlertid et annet bilde, og siterer en utreder i HRW på det følgende (IRB 2018):

(...) exceptional cases notwithstanding, inter-sect marriage is not controversial in Iraq. There is plenty of anecdotal evidence that inter-sect marriage decreased around the years of peak Sunni-Shia violence in 2006-2007, but this does not seem to have had a permanent effect on the incidence of Sunni-Shia marriages.

En artikkel fra 2009 fra Islamonline, oversatt og publisert på nettsiden Zawaj.com, bekrefter dette bildet, og slår fast at sjia-sunni-ekteskap fremdeles var svært vanlig da artikkelen ble publisert. Artikkelen sier videre at også ekteskap mellom kurdere og arabere er utbredt og akseptert blant de fleste (Hassan 2009).

Ekteskap mellom muslimer og personer som tilhører en annen religion stiller seg noe annerledes. Personstatusloven av 1959 slår i artikkel 17 fast at menn kan gifte seg med kvinner tilhørende kristendommen eller jødedommen, men at muslimske kvinner kun kan gifte seg med muslimske menn (Sovereignty Council of Iraq 1959a, b, c). Loven om nasjonale ID-kort av 2016 åpner for at man kan konvertere til islam, men ikke at man kan konvertere fra islam. I artikkel 26 av samme lov slås det fast at barn vil registreres som muslimer dersom en av foreldrene konverterer til islam. Barn i et ekteskap hvor en av partene er eller blir muslim vil med andre ord også registreres som muslimer, noe som da ikke vil være mulig å endre. Landinfo har ikke funnet informasjon som angir omfanget av ekteskap mellom personer tilhørende ulike religioner i Irak. Kristne representanter for ulike organisasjoner i KRI oppga imidlertid i 2019 at det er både sjeldent og lite akseptert at en kristen kvinne gifter seg med en muslimsk mann (møte i Ain Kawa, 2019).

2.3 Tradisjoner knyttet til forlovelse og bryllup

Tradisjoner vil typisk variere fra sted til sted, og kan således være vanskelig å beskrive for et helt land. Tilsvarende vil det kunne være store variasjoner basert på etnoreligiøs tilhørighet, sosioøkonomiske forskjeller, og lignende. Beskrivelser av tradisjoner kan være treffende for store deler av et samfunn, men det vil samtidig være mange som av ulike årsaker ikke ønsker eller har anledning til å følge tradisjoner andre holder fast ved. Tradisjoner endrer seg også over tid, og oppslag i media peker på at unge i Irak ikke alltid følger tradisjonelle skikker (al-Basil 2016b). Irak er også svært preget av fire tiår med nær sammenhengende konflikt, noe som igjen vil påvirke hvilken mulighet mange har til å markere

forlovelse og bryllup. Dette er viktige forbehold å ta med seg. Samtidig er noen tradisjoner viktigere enn andre, og således noe mange vil prioritere, som beskrevet nedenfor.

Ikke overraskende gir ulike kilder noe forskjellige beskrivelser av tradisjonene knyttet til forlovelse og bryllup. De fleste kilder er imidlertid enige om noen sentrale punkter, selv om rekkefølgen og enkelte detaljer varierer noe. Kildene omtaler dette som tradisjoner utbredt i Irak som sådan, men det er noe uklart hvorvidt de er like utbredt i KRI som i Irak for øvrig.

2.3.1 Forlovelse

Første skritt vil typisk være at den blivende brudgommen og/eller hans familie tar kontakt med familien til den vedkommende ønsker å gifte seg med, og legger frem sitt ønske om ekteskap (Fitzsimmons 2008; Kiss and tell u.å.; Peterson 2004). Hvorvidt paret (og familiene) kjenner hverandre og hvilken kontakt de har hatt vil variere, men begge parter vil gjøre undersøkelser om hverandre. Deretter vil familiene kunne gjøre seg kjent med hverandre, og det vil kunne forhandles om brudegave og vilkårene for et eventuelt ekteskap (Peterson 2004). Denne prosessen vil naturlig nok også variere i tråd med omstendighetene, altså om det eksempelvis dreier seg om et lenge planlagt ekteskap innenfor en storfamilie eller om det dreier seg om to familier uten tidligere bånd til hverandre.

Dette stadiet avsluttes gjerne med det som kalles *mashaya* eller *mashaya khutuba* (Best Country 2019; Diamond Bridal Gallery 2018; Kiss and tell u.å.). Dette innebærer at menn fra begge familier møtes, drikker kaffe og formelt blir enige om ekteskapet, noe som gjerne følges av at man resiterer *surat al-fatiha*, Koranens åpningsvers. Videoer publisert på YouTube vitner om at dette både kan være relativt små sammenkomster og større hendelser med flere titalls gjester (‘Adi al-‘iraqi 2019; La La al-Alat 2016).

Når kvinnen sier ja, begynner forlovelsen. Paret utveksler da gjerne forlovelsesringer, og det kan også markeres med en middag for de to familiene. (Best Country 2019; Diamond Bridal Gallery 2018; Kiss and tell u.å.). Paret vil planlegge det kommende bryllupet, og forberede seg på å stifte hjem sammen. I denne perioden vil også paret kunne tilbringe mer tid sammen (al-‘Arabi al-jadid 2017; Best Country 2019).

Deretter følger *nishan*. Nishan innebærer at mannen og hans familie kjøper en rekke gaver til den kommende bruden, inkludert kjoler, gull, utstyr til deres kommende felles hjem, og annet (al-‘Amiri 2019; al-‘Arabi al-jadid 2017). Dette kan også markeres med en fest (Best Country 2019; Diamond Bridal Gallery 2018; Kiss and tell u.å.), og begrepet kan referere til både innkjøp av gaver og til en eventuell fest. Enkelte kilder skriver at innkjøp og overrekkelse av gavene finner sted i forbindelse med eller direkte etter forlovelsen inngås (al-‘Amiri

2019; al-‘Arabi al-jadid 2017). Videre antyder noen kilder at hele eller deler av gavene som gis kan anses som en forskuddsvis del av brudegaven (al-‘Amiri 2019; al-Basil 2016b).

2.3.2 Ekteskapsinngåelse og bryllup

Den religiøse ekteskapsinngåelsen avholdes før bryllupsfesten, og refereres gjerne til som *al-qiran* eller *al-nikah* (sistnevnte kan også referere til selve ekteskapskontrakten) (Aboukheir 2015; Kiss and tell u.å.; Maqsood 2009). Den religiøse ekteskapsinngåelsen kan være en relativt enkel seremoni, og det sentrale er selve kontraktsinngåelsen (Landinfo 2014a, s. 6; Maqsood 2009). Brudegaven skal spesifiseres i kontrakten (Vogt 2020), som også skal signeres av to vitner (Aboukheir 2015; Landinfo 2014a, s. 10). Det vil ofte være en religiøs lærd til stede som kan gi en kort preken, men dette er ikke en nødvendighet (Kiss and tell u.å.; Landinfo 2014a, s. 6; Maqsood 2009).

Det er verdt å merke seg at det er godkjenningen og kontraktsinngåelsen gjennom familiedomstolen som er den offisielle ekteskapsinngåelsen i Irak, som beskrevet nedenfor. En religiøs seremoni er ikke påkrevet, og selv om mange velger å avholde en slik seremoni, er det også enkelte som ikke gjør det (Landinfo 2014a, s. 3, 10).

Kvelden før bryllupet avholdes tradisjonelt *henna-aftenen* (al-‘Arabi al-jadid 2017; al-Basil 2016b; Diamond Bridal Gallery 2018; Kiss and tell u.å.). Bruden feirer sammen med kvinnelige familiemedlemmer og venner hos brudens familie, og feiringen inkluderer blant annet henna-maling. Mennene samles til en egen feiring hos brudgommens familie (al-‘Arabi al-jadid 2017; al-Basil 2016b; Vogt 2020).

Selve bryllupet refereres gjerne til som *haflat al-zifaf* eller *al-‘urs* (al-‘Arabi al-jadid 2017; al-Basil 2016b). Bryllupsfesten innledes med at brudgommen og hans familie og venner henter bruden i hennes hjem. Tradisjonelt ledet man henne til festlokalet fulgt av musikere (*al-zaffa*), men i dag kjører man gjerne i dekorerte biler. Man har likevel holdt fast ved å lage mye lyd, eksempelvis gjennom tuting, og det er et poeng å høylytt markere at et bryllup finner sted (al-Basil 2016b; Kiss and tell u.å.). Paret ledes så inn i festlokalet fulgt av tradisjonelle musikere, og blir deretter gjerne plassert på en forhøyning i en sofa eller på hver sin ‘trone’ slik at de er godt synlige (Diamond Bridal Gallery 2018; Kiss and tell u.å.).

Hvor stor fest man arrangerer vil naturlig nok variere, og vil avhenge både av ens økonomi og av sikkerhetssituasjonen. The Guardian skrev i 2008 at mens bryllupsfester i Irak før 2003 kunne involvere flere hundre gjester, har de vært langt mer beskjedne etter den amerikansk-britiske invasjonen (Fitzsimmons 2008). Sikkerhetssituasjonen har bedret seg betraktelig de fleste steder siden den gang, men også nyere kilder understreker at den økonomiske og

sikkerhetsmessige situasjonen legger klare begrensninger på bryllup, eller på muligheten til i det hele tatt å gifte seg (al-Basil 2016b; al-Kubaysi 2015; al-Nu'aimi 2016).

Det vil med andre ord ikke være slik at alle har mulighet til å følge tradisjonene slik de er beskrevet her. Tilsvarende vil ikke alle tradisjonene som er beskrevet være like relevante i alle områder og blant alle demografier, som nevnt i innledningen.

Noen elementer er imidlertid viktigere enn andre, og særlig det å annonsere og bekjentgjøre et ekteskap er sentralt innen islamsk tradisjon. Et ekteskap skal ikke inngås i hemmelighet, og det er viktig at det bekjentgjøres (Maqsood 2009). En vanlig måte å gjøre ekteskapet kjent på er gjennom bryllupsfesten (Maqsood 2009; Vogt 2020). Dersom en ikke har anledning til å avholde bryllupsfest, bør en bekjentgjøre ekteskapet på annet vis (Landinfo 2014b, s. 2).

2.3.3 Brudegave og økonomiske forpliktelser

Tradisjonene knyttet til forlovelse og bryllup er med andre ord potensielt svært omfattende, og ikke overraskende også svært kostbare. Ifølge oppslag i media kan kostnadene til et bryllup i Irak beløpe seg til flere titusen dollar (al-Kubaysi 2015). Brudgommen og hans familie forventes å dekke en rekke utgifter knyttet til gaver til bruden, selve festlighetene samt parets fremtidige hjem (al-'Amiri 2019; al-Kubaysi 2015). Oppslag i media viser til at kostnadene til bryllup har økt de senere årene, blant annet fordi brudens familie ofte stiller svært høye krav til både bryllupet og brudegaven (al-Kubaysi 2015; al-Nu'aimi 2016; Farouk 2020).

Brudegaven, på arabisk *mahr* (flertall *muhur*), gis av brudgommen (og hans familie) til bruden (og hennes familie). Brudegaven er brudens eiendom, og i mange tilfeller vil hun motta en ytterligere sum dersom ekteskapet ender i skilsmisse (dette spesifiseres i kontrakten), dog kun under visse forutsetninger. Verdien av brudegaven spesifiseres i ekteskapskontrakten, og gis ofte i form av gull (al-'Amiri 2019).

Ifølge et oppslag i The Christian Science Monitor fra 2004 var en brudegave tilsvarende 350 dollar vanlig i Irak på tidspunktet, samt noe mer dersom ekteskapet endte i skilsmisse (dog avhengig av omstendighetene) (Ciezdlo 2004). Dette later til å ha økt betraktelig siden den gang. Et medieoppslag fra 2015 viser til en brudegave tilsvarende 9000 dollar som et eksempel (al-Kubaysi 2015), og i et oppslag fra 2019 hevdes det at brudegaver i Irak typisk ligger på mellom 4000 og 8000 dollar (The New Arab 2019). Samtidig vil det, naturlig nok, være slik at summen varierer fra tilfelle til tilfelle (al-'Amiri 2019).

Oppslag i media viser til at kostandene knyttet til bryllup, brudegave og det å stifte familie er så høye i Irak at de i noen tilfeller forhindrer unge fra å inngå

ekteskap – noe som også er gjenkjennelig fra andre deler av regionen (al-Kubaysi 2015; al-Nu‘aimi 2016; Farouk 2020). Oppslagene viser til at tiår med sammenhengende konflikt, høy arbeidsledighet og dårlige økonomiske og sikkerhetsmessig utsikter gjør at unge ikke har mulighet til eller ønsker å inngå ekteskap. Oppslagene sier imidlertid lite konkret om omfanget av dette, og fremlegger primært anekdotiske bevis. Et medieoppslag fra 2004 hevder imidlertid at antallet bryllup økte kraftig etter den amerikansk-britiske invasjonen (Ciezdlo 2004).

2.3.4 Tradisjoner i endring?

Tradisjoner endrer seg gjerne over tid, og dette er også tilfellet hva angår bryllup i Irak. Oppslag i media viser til at unge i Irak ikke nødvendigvis ønsker å følge de svært omfattende tradisjonene beskrevet ovenfor, og at mange ser til det som beskrives som vestlige praksiser i stedet (al-‘Arabi al-jadid 2017; al-Basil 2016b).

Oppslag i media viser videre til at den svært vanskelige økonomiske og sikkerhetsmessige situasjonen i Irak har ført til enkelte endringer i tradisjonene, eksempelvis ved at kvinner dekker utgifter som tradisjonelt ble båret av mannen og hans familie (al-‘Arabi al-jadid 2017; al-Basil 2016a). Det er nærliggende å tro at disse vanskene også i mange tilfeller vil gjøre at man avholder et enklere bryllup eller godtar en mindre brudegave enn hva man kanskje anser som ideelt, noe media rapporterer at skjer i andre land i regionen (Farouk 2020). Dette understreker poenget presentert innledningsvis om at beskrivelsen av tradisjonene knyttet til bryllup og forlovelse gitt her vil være helt eller delvis dekkende for mange ekteskap som inngås i Irak, men at det også vil være mange som av ønske eller nødvendighet bryter med (hele eller deler av) dette.

3 Lovverket som regulerer ekteskap

3.1 Ekteskapet i islam

Ekteskapet anses som svært viktig innen islam, og det er ønskelig at troende gifter seg. Sølubat er ikke et ideal, og ekteskapet er ansett som den legitime rammen for at et par er sammen (Maqsood 2009; Vogt 2020). Formålet med ekteskapet er tradisjonelt ansett å være et samliv i tråd med religiøse rammer, og å få barn og stifte en familie (BBC u.d.-b).

Ekteskapet i islam er en sosial og juridisk kontrakt mellom to parter, som fastsetter rettigheter og plikter for begge. Dette skal fastsettes i en skriftlig eller muntlig kontrakt, som blant annet angir brudegaven (mahr) (Khadduri 1978, s.

213; Maqsood 2009; Vogt 2020). Kontrakten kalles *nikah*, en betegnelse som også kan vise til den religiøse vielsen (Maqsood 2009).

For at et ekteskap skal kunne inngås må det fremsettes et tilbud om ekteskap som må aksepteres, og dette må være frivillig fra begge parter for at kontrakten skal være gyldig. Et gyldig ekteskap fordrer også at det ble inngått med to vitner tilstede (Khadduri 1978, s. 213). Dersom en av partene bryter sine forpliktelser har den andre parten rett til å be om skilsmisse, etter visse kriterier (Khadduri 1978, s. 213; Maqsood 2009; Vogt 2020). Menn har imidlertid langt enklere adgang til skilsmisse enn kvinner, som beskrevet under punkt 5.

Islamsk lovgivning sier lite om hvordan selve den religiøse vielsen skal foregå og hva denne skal inneholde, utover det som er skissert ovenfor (Khadduri 1978, s. 213-214). Vielsen kan finne sted i en moske, og selve ekteskapsinngåelsen kan følges av en kort preken, men dette er ikke et krav (Vogt 2020).

Ekteskap og skilsmisse innen islam er regulert gjennom religiøs lov. Det finnes imidlertid ikke én omforent fortolkning innen islamsk lovgivning, og det eksisterer forskjellige lovskoler som til dels har ulike tolkninger knyttet til ekteskap og skilsmisse (Landinfo 2014a, s. 5). I Irak følger de fleste arabiske sunnimuslimene hanafi-lovskolen, de fleste kurdere følger shafi'i-lovskolen og de fleste sjiamuslimer følger ja'fari-lovskolen (Landinfo 2014a, s. 5; The Law Library of Congress 2004, s. 29)

Ekteskap og skilsmisse reguleres imidlertid av sekulær lovgivning i dagens stater i Midtøsten, inkludert i Irak, selv om denne ofte er fundert på religiøse bestemmelser. Slik lovgivning legger som regel begrensninger på noen praksiser som av enkelte oppfattes som sanksjonert i religiøs lovgivning, så som polygami. Samtidig er det verdt å merke seg at artikkel to i den irakiske konstitusjonen slår fast at islamsk lovgivning er en kilde til grunnlag for lovgivning, og at det ikke kan innføres lover som bryter med islams bestemmelser (National Assembly of Iraq 2005).

I Irak reguleres ekteskap og skilsmisse av personstatusloven av 1959, som beskrevet i detalj nedenfor. Denne bygger på islamsk lov (Landinfo 2014a, s. 6). Muslimer som gifter seg i Irak vil dermed gjennomføre en religiøs vielse og inngå ekteskapskontrakt i tråd med religiøse bestemmelser (som også er i tråd med personstatusloven), men må også registrere ekteskapet sivilt i tråd med personstatusloven for at det skal være gyldig.

3.2 Personstatusloven (lov 188) av 1959

Ekteskap og skilsmisse i Irak reguleres av personstatusloven kunngjort i desember 1959, under 'Abd al-Karim Qasims revolusjonære regime.

Kvinnerettighetsaktivister deltok i utformingen av loven (Ali 2018, s. 63), som ble ansett som relativt progressiv. Den kanskje mest radikale bestemmelsen var å finne i artikkel 74, som i praksis ga kvinner like arverettigheter som menn (Marr & al-Marashi 2017, s. 78). Denne bestemmelsen ble imidlertid moderert under Ba'ath-partiets korte periode ved makten i 1963 (Marr & al-Marashi 2017, s. 93). Loven ga like fullt kvinner nye rettigheter knyttet til familieforhold, som tradisjonelt var de religiøse lærdes domene. Loven legger blant annet klare begrensninger på polygami, etablerer en lavalder for å inngå ekteskap og beskytter kvinner mot vilkårlige skilsmisser (Ali 2018, s. 62; Marr & al-Marashi 2017, s. 78).

Nedenfor følger en detaljert gjennomgang av lovens bestemmelser (inkludert senere endringer og presiseringer) knyttet til ekteskap, basert på både den arabiske originalteksten (Sovereignty Council of Iraq 1959c), den amerikanske advokatforeningens engelske oversettelse (Sovereignty Council of Iraq 1959b) samt en oversettelse tilgjengelig gjennom UNHCRs nettsider (oversetter er ikke oppgitt) (Sovereignty Council of Iraq 1959a).

Som det kommer frem nedenfor sier loven at alle ekteskap må registreres ved og godkjennes av familiedomstolen. Alle offisielt anerkjente religiøse grupper med unntak av yazidene har egne familiedomstoler som håndterer ekteskap (og skilsmisse og arv) (U.S. Department of State 2020a, s. 5; 2020b, s. 51).

3.2.1 Ekteskapskontrakt

Artikkel 3 nr. 1 slår fast at ekteskapet er en kontrakt mellom en mann og en kvinne som er lovmessig tillat for ham, og at formålet er å etablere et samliv og å frembringe barn. De påfølgende artiklene tar deretter for seg ekteskapskontrakten og hvordan denne skal inngås.

Artikkel 5 slår fast at en ekteskapskontrakt er gyldig dersom de to partene til kontrakten, eller eventuelle stedfortredere (*wakil*, fl. *wukala*'), møter de lovlig fastsatte kriteriene. Artikkel 6 nr. 1 angir så enkelte kriterier som må møtes dersom en ekteskapskontrakt skal kunne inngås, deriblant følgende:

- Begge parter må tydelig forstå at intensjonen er et ekteskap (bokstav b)
- Den andre parten må godta den første partens tilbud om ekteskap (bokstav c)
- To (myndige) personer må bevitne kontrakten (bokstav d).

Artikkel 6 nr. 3/4 slår fast at kvinnen kan kreve ekteskapskontrakten tilbakekalt dersom mannen ikke etterlever vilkårene som fremkommer i den.

3.2.1.1 Brudegave og økonomiske forpliktelser

Artiklene 19 til 33 angir i detalj bestemmelsene knyttet brudegave samt ektemannens økonomiske forpliktelser. Noen sentrale punkter i disse bestemmelsene er verdt å merke seg:

- Artikkel 19 nr. 1 slår fast at en kvinne har krav på brudegaven (mahr) angitt i ekteskapskontrakten. Dersom denne ikke er angitt i kontrakten har hun krav på en brudegave tilsvarende hennes likestilte. Merk imidlertid at artikkel 10 nr. 1 slår fast at beløpet på brudegaven må inngå i den skriftlige erklæringen som undertegnes når ekteskapet registreres sivilrettslig.
- Artikkel 20 nr. 1 slår fast at kvinnen kan få brudegaven med en gang, eller at hele eller deler av den kan forskyves i tid. Dersom dette ikke er spesifisert i kontrakten skal «tradisjonelle regler» følges.
- Artikkel 21 sier at kvinner har krav på hele den stipulerte brudegaven når ekteskapet er fullbyrdet eller dersom ektefellen dør. Hun har derimot kun krav på halvparten gitt skilsmisse før fullbyrdelse.
- Kvinnen har krav på underholdningsbidrag fra ektemannen i tråd med deres finansielle situasjon.

3.2.2 Vilkår for gyldig ekteskap

Artiklene 7, 8 og 9 slår fast hvilke vilkår som må møtes for at et ekteskap skal være gyldig, og det er her bestemmelsene knyttet til lavalder og forbud mot tvang kommer frem. Artiklene 12 til 18 angir hvem som utgjør forbudte partnere på bakgrunn av familiebånd og religiøs tilhørighet.

3.2.2.1 Lavalder

Artikkel 7 nr. 1 slår fast at begge parter i ekteskapet må være tilregnelige og minst 18 år gamle. Artikkel 8 nr. 1 sier imidlertid at en dommer kan godkjenne ekteskap for personer ned til 15 år dersom vedkommende uttrykker ønske om det, dersom vedkommende beviselig er skikket til det og dersom vedkommendes verge gir sin tillatelse. Dersom vergen ikke ytrer seg mot dette, eller oppgir en irrelevant grunn til å motsette seg det, skal dommeren godkjenne ekteskapet. Artikkel 8 nr. 2 slår videre fast at en dommer kan godkjenne ekteskap ned til 15 år i tilfeller hvor det utgjør en «presserende nødvendighet».

Artikkel 40 nr. 3 slår fast at begge parter i et ekteskap har rett til å søke om skilsmisse dersom en eller begge var under 18 år da ekteskapet ble inngått uten at en dommer spesifikt hadde godkjent dette.

3.2.2.2 Forbud mot tvang

Artikkel 9 nr. 1 slår fast at ingen slektning eller ikke-slektning kan tvinge en person, kvinne eller mann, til å gifte seg mot egen vilje. Dersom en person er tvunget til å gifte seg og ekteskapet enda ikke er fullbyrdet, kan ekteskapet oppløses. Dersom ekteskapet er fullbyrdet kan vedkommende søke om skilsmisse, i tråd med artikkel 40 nr. 4.

Artikkel 9 slår videre fast at hverken slektninger eller andre kan hindre noen fra å inngå et ekteskap som er i tråd med bestemmelsene i personstatusloven. En person over 18 år som ønsker å inngå et lovlig ekteskap trenger med andre ord ikke tillatelse fra familie/verge etter loven. Et unntak vil ifølge den amerikanske ambassaden i Irak være dersom en irakisk kvinne ønsker å gifte seg med en utenlandsk statsborger, hvilket fordrer at en av hennes foreldre eller hennes verge er tilstede når ekteskapet registreres sivilrettslig (Den amerikanske ambassaden i Irak u.d.).

Artikkel 9 nr. 2 omtaler straffenivået for brudd på bestemmelsene beskrevet ovenfor. Her fremkommer det at straffen vil være lavere dersom det er en persons foreldre eller søsken som står bak bruken av tvang.

FNs høykommissær for menneskerettigheter slår fast at ekteskap som involverer mindreårige er en form for tvangsekteskap (UNOHCHR u.d.). Irakisk lovgivning reflekterer som vi har sett ikke dette, da ekteskap ned til 15 år tillates etter gitte forutsetninger.

3.2.2.3 Tillatte og forbudte partnere på bakgrunn av familiebånd og religiøs tilhørighet

Artiklene 12 til 18 angir hvilke begrensninger loven setter for ektefelle på bakgrunn av familiebånd og religiøs tilhørighet. Det fremgår av disse bestemmelsene at søskenbarneekteskap er tillat i Irak.

Artikkel 17 slår fast at muslimske menn kan gifte seg med kvinner som tilhører et av bokens folk, hvilket vil si kristne, jøder og muslimer. Ifølge Store norske leksikon tilhører også zoroastriere bokfolkene (Vogt 2018). Zoroastrisme er imidlertid ikke blant religionene som er anerkjent av irakiske sentralmyndigheter (IRB 2020), men fikk anerkjennelse i de kurdiske selvstyreområdene gjennom lov nr. 5 av 2015 (UNOHCHR 2018).

Samme artikkel slår videre fast at muslimske kvinner ikke kan gifte seg med ikke-muslimske menn. Artikkel 18 sier videre at islamsk lov skal følges vedrørende hvorvidt paret skal forbli gift eller skilles dersom en av partene konverterer til islam uten at den andre gjør det samme. Landinfo tolker dette dit hen at en kvinne må skille seg dersom hun konverterer til islam mens hennes ektemann forblir

tilhørende en annen religion (jamfør forbudet for muslimske kvinner mot å gifte seg med ikke-muslimer).

3.2.3 Registrering av ekteskap

Personstatusloven slår fast at et ekteskap må registreres og godkjennes sivilrettslig for at det skal være gyldig, og artikkel 10 angir hvordan dette skal foregå.

Ekteparet må levere en erklæring til «rett domstol» («competent court»), som i dette tilfellet er familiedomstolen (Landinfo 2013a, s. 1). Erklæringen må vise ektefellenes identitet, deres alder, beløpet på brudegaven og at det ikke finnes noen lovmessig grunner til at paret ikke kan gifte seg. Erklæringen må signeres av begge parter, samt av deres hjemsteds *mukhtar* (nabolagsleder), alternativt av to respekterte personer fra det aktuelle området (nr. 1). Paret må videre levere en legeerklæring, samt «andre dokumenter som lovverket krever» (nr. 2). Innholdet i dette dokumentet må så registreres, og begge parter må signere (alternativt avgi fingeravtrykk) i dommerens nærvær. Paret vil da få utstedt en ekteskapsattest (*hujjat al-zawaj*), som så må registreres i folkeregisteret, se punkt 6.

Den amerikanske ambassaden i Irak skriver på sine hjemmesider at dersom en irakisk kvinne gifter seg med en utenlandsk statsborger må en av hennes foreldre eller hennes verge (*wali*) være tilstede i domstolen når ekteskapet registreres (Den amerikanske ambassaden i Irak u.d.).

Artikkel 10 nr. 5 slår fast at en mann som inngår ekteskap «utenfor retten», altså som ikke registrerer ekteskapet i tråd med bestemmelsene beskrevet her, skal straffes med minimum seks måneders fengsel. Dersom en mann gjør dette for annen gang skal han straffes med minimum tre års fengsel. Den norske ambassaden i Amman skrev imidlertid i 2016 at den erfarte at dette er en bestemmelse som i liten eller ingen grad overholdes (Norges ambassade i Jordan 2016).

3.2.3.1 Etterregistrering av ekteskap

Det er imidlertid mulig å etterregistrere ekteskap inngått utenfor rettsvesenet. Noen velger å registrere ekteskap flere år etter at de er inngått (WOLA 2020). Når et ekteskap etterregistreres vil paret få utstedt en attest kalt «Legalisering av ekteskap inngått utenfor domstolene» (på engelsk ofte omtalt som *Endorsement of external marriage*, på arabisk *tasdiq zawaj khariji*). Attesten utstedes av familiedomstolen. Den norske ambassaden i Amman melder at vilkårene for å legalisere et utenomrettslig ekteskap vil være de samme som ved søknad om inngåelse av ekteskap for øvrig (Norges ambassade i Jordan 2016).

Når et ekteskap etterregistreres er det den reelle ekteskapsdatoen som benyttes, og ikke datoen for registreringen (WOLA 2020).

3.2.3.2 Ekteskap gjennom stedfortredere

Ekteskap kan ifølge islamsk lov inngås gjennom stedfortreder (*wakil*) (Landinfo 2014a, s. 12), og personstatusloven åpner også eksplisitt for dette i artiklene 5 og 6. Dersom det er den blivende ektemannen som er fraværende skal han ifølge artikkel 6 nr. 2 skriftlig erklære at han ønsker å gifte seg med den kommende bruden. Hun skal så lese brevet høyt for vitnene, som så skal bekrefte at hun aksepterer tilbudet og ønsker å gifte seg med ham.

Landinfo skrev i 2014 at dersom en eller begge parter ikke er til stede og inngår ekteskapet gjennom stedfortreder, så skal dette fremgå av ekteskapskontrakten (Landinfo 2014b, s. 1).

3.2.3.3 Godkjenning av ekteskap inngått i utlandet

Det irakiske utenriksdepartementet skriver på sine nettsider at irakere bosatt i utlandet er pliktig å registrere ekteskap (eller skilsmisse) inngått i utlandet slik at dette kan oppdateres i folkeregisteret (Det irakiske utenriksdepartementet u.d.). For å gjøre det må ektemannen ifølge utenriksdepartementet gjøre følgende (Det irakiske utenriksdepartementet u.d.):

- Få ekteskapskontrakten oversatt dersom den er skrevet på et annet språk enn arabisk. Dette kan ifølge nettsiden referert til her kun gjøres av den irakiske oversetterforeningen eller rett fakultet ved Universitetet i Bagdad.
- Få kontrakten ratifisert gjennom konsulæravdelingen/avdelingen for ratifiseringer.
- Oversende kopi av kontrakten samt eventuell oversettelse sammen med attestert kopi av parets irakiske ID-kort til det lokale folkeregisterkontoret hvor mannen fikk utstedt sitt ID-kort.

Det er imidlertid noe uklart hvorvidt dette påvirkes av innføringen av nye, biometriske ID-kort. Loven tilsier at irakiske borgere skal anskaffe nytt ID-kort ved endringer i sin sivilstatus, og de nye biometriske ID-kortene fordrer personlig oppmøte i Irak, som beskrevet under punkt 6.

3.2.3.4 Når anses paret som gift?

Par anerkjennes som rette ektefolk i samfunnet etter at den religiøse seremonien er gjennomført (Landinfo 2008, s. 2; 2014b, s. 2; Omar 2015). Staten anerkjenner imidlertid ikke ekteskapet før det er registrert og godkjent i en domstol som skissert ovenfor. Det er ingen formell tidsfrist for når ekteskapet må registreres. Som det fremgår ovenfor, er det straffbart for menn å gifte seg uten å registrere ekteskapet i tråd med personstatusloven. Uregistrerte ekteskap vil også kunne skape en rekke problemer for de involverte og eventuelle barn, som beskrevet i punkt 6.3.

I noen tilfeller vil et par kunne velge å inngå ekteskapskontrakt måneder og i noen tilfeller også år før de flytter sammen (Fitzsimmons 2008; Landinfo 2014b, s. 1). Paret vil da anses som gift (i tråd med forutsetningene beskrevet ovenfor), men ekteskapet anses ikke som fullbyrdet før de flytter sammen. Dersom paret skiller seg før de har flyttet sammen, vil ekteskapet ikke anses som fullbyrdet, og dette vil fremgå av skilsmisseattesten (Landinfo 2014b, s. 1).

3.2.4 Polygami

Polygami er ikke forbudt i Irak, men personstatusloven legger klare begrensninger på praktiseringen av det. Artikkel 3 nr. 4 i loven slår fast at en mann ikke kan gifte seg med mer enn én kvinne, med mindre en dommer gir tillatelse til det. En slik tillatelse skal være betinget av at mannen er i stand til å forsørge mer enn én kone (bokstav a), og at det er en reell interesse i ekteskapet (bokstav b), presumptivt fra begge parter. Artikkel 3 nr. 5 slår videre fast at dersom det foreligger en bekymring for manglende rettferdighet mellom konene kan dette også tale mot at polygami tillates i et gitt tilfelle, og at dette da vil være opp til en dommer å vurdere. Artikkel 3 nr. 7 sier imidlertid at unntak fra disse betingelsene gis dersom en blivende kone er en enke.

Myndighetene i Kurdistanregionen la i 2008 sterkere begrensninger på polygami enn i Irak for øvrig, som beskrevet i punkt 3.3.

3.3 Lovverket i KRI

Personstatusloven av 1959 er også gyldig i KRI. Parlamentet i KRI vedtok imidlertid i 2008 enkelte endringer og tillegg til personstatusloven gjennom vedtak 15 av 2008 (Kurdistan Parliament Iraq 2008). Videre vedtok parlamentet i 2011 en lov mot vold i nære relasjoner som også innehar bestemmelser knyttet til inngåelse av ekteskap (Kurdistan Parliament Iraq 2011). I det følgende vil det gis en kort gjennomgang av punkter hvor lovverket i KRI som en følge av dette skiller seg fra lovverket i Irak for øvrig.

3.3.1 Polygami

Artikkel 2 av parlamentets vedtak av 2008 slår fast at bestemmelsene i personstatusloven som omhandler polygami (artikkel 3 nr. 4, 5, 6 og 7 i den opprinnelige loven) ikke lenger er gyldige i KRI, og angir så nye bestemmelser på dette punktet. Disse tilsier at polygami er forbudt med mindre en dommer gir sin godkjenning, som i det øvrige Irak. Det stilles imidlertid strengere krav for at en slik godkjenning kan gis enn i den opprinnelige loven:

- Mannens første kone må gi retten sin godkjenning til at mannen tar en ny kone. Dersom den første konen satt som betingelse i ekteskapskontrakten at mannen ikke kan ta en ny kone, kan han ikke få tillatelse til dette.

- Mannen må dokumentere at han er i stand til å forsørge to koner.
- Mannen må levere en skriftlig erklæring hvor han lover å behandle begge koner likt og rettferdig.

Parlamentets vedtak artikkel 18 endrer også artikkel 40 nr. 5 av den opprinnelige loven, slik at denne slår fast at en kvinne kan be om skilsmisse dersom hennes mann gifter seg med en kone nummer to.

Nettavisen Rudaw meldte imidlertid i 2019 at enkelte kurdiske menn som ønsker å omgå disse skjerpede bestemmelsene, gifter seg med en kone nummer to utenfor KRI, altså under betingelsene satt i personstatusloven beskrevet under punkt 3.2.4 (Eli 2019).

3.3.2 Forbud mot tvang

Parlamentets vedtak artikkel 6 skjerper bestemmelsene i den opprinnelige loven (artikkel 9 nr. 1 og 2) vedrørende tvang. Parlamentets vedtak opprettholder forbudet mot å tvinge noen til å inngå et ekteskap eller forhindre noen fra å inngå et lovlig ekteskap. Vedtaket slår videre fast at dersom noen har blitt tvunget til å inngå et ekteskap skal ekteskapskontrakten innstilles («be suspended») også i tilfeller der ekteskapet er fullbyrdet. Vedtaket skjerper også straffen for brudd på disse bestemmelsene.

Artikkel 2 i loven mot vold i nære relasjoner (Kurdistan Parliament Iraq 2011) omtaler også tvangsekteskap. Denne bestemmelsen slår fast at blant annet følgende anses som tilfeller av vold i nære relasjoner:

- Tvangsekteskap.
- *Shighar*-ekteskap (også kalt *zhin bi zhin*-ekteskap), hvilket vil si ekteskap hvor to familier eller stammer 'bytter' kvinner for å unngå å betale brudegave, eksempelvis at en kvinne fra hver familie blir gift med hver sin mann fra den andre familien (Efrati 2005, s. 583).
- Ekteskap som involverer mindreårige. Lovverket i KRI tillater imidlertid ekteskap ned til 16 år etter gitte forutsetninger (se punkt 3.3.3), hvilket later til å være i strid med denne bestemmelsen.
- Såkalte *fasliyya*-ekteskap, altså ekteskap hvor kvinner giftes bort som erstatning og for å unngå konflikt (se punkt 4.1.1).
- Tvungen skilsmisse.
- Å støte ut noen fra familien.

3.3.3 Lavalder

Artikkel 5 av parlamentets vedtak fra 2008 endrer artikkel 8 nr. 1 i den opprinnelige loven. Dette er bestemmelsen som åpner for at en dommer kan tillate

at personer ned til 15 år kan gifte seg dersom de uttrykker ønske om det og deres verge godkjenner det. Parlamentets vedtak endrer dette til at en dommer kan godkjenne det for personer ned til 16 år, men opprettholder vilkårene for dette for øvrig. Lavalder for å inngå ekteskap med dommers godkjenning i KRI er altså 16 år, men 15 år i Irak for øvrig.

4 Tvangsekteskap, ekteskap som involverer mindreårige og midlertidige ekteskap

4.1 Tvangsekteskap

Norske myndigheter definerer tvangsekteskap som et ekteskap der minst en av ektefellene (Bjøranger & Svensson 2008, s. 15; Bufdir 2017; IMDI 2020):

- ikke har reell mulighet til å forbli ugift uten å bli utsatt for represalier
- ikke har en reell mulighet til å velge en annen partner uten å bli utsatt for represalier
- har samtykket til ekteskap etter sterkt press, trusler eller annen psykisk eller fysisk vold

FNs høykommissær for menneskerettigheter opererer med en noe kortere definisjon, men understreker samtidig at ekteskap som involverer mindreårige er å anse som tvangsekteskap (UNOHCHR u.d.):

Forced marriages are marriages in which one and/or both parties have not personally expressed their full and free consent to the union. A child marriage is considered to be a form of forced marriage, given that one and/or both parties have not expressed full, free and informed consent.

Både kvinner og menn, gutter og jenter utsettes for tvangsekteskap. Kvinner og jenter er imidlertid mest utsatt, inkludert hva angår ekteskap som involverer mindreårige (Bufdir 2017; Hunersen, Robinson, Krishnapalan & Metzler 2020; Karasapan & Shah 2019; Puttick 2015; UNFPA 2016).

Som beskrevet ovenfor tillater ikke islamsk lovgivning at ekteskap inngås ufrivillig. Tilsvarende forbyr den irakiske personstatusloven eksplisitt bruk av tvang i forbindelse med ekteskap. Dette forbudet er også gjeldende i KRI, hvor tvangsekteskap også eksplisitt forbyr i loven mot vold i hjemmet. Like fullt utgjør tvangsekteskap et betydelig problem i hele Irak.

Det er imidlertid vanskelig å slå fast omfanget av problemet. Dette skyldes dels at forskjellen mellom arrangerte ekteskap og tvangsekteskap kan være vanskelig å

identifisere, som beskrevet under punkt 2.2.1. Et annet element er at slike ekteskap ofte inngås kun gjennom religiøse seremonier og ikke registreres i familiedomstolen, til tross for at en slik omgåelse er forbudt. Flere kilder trekker frem at dette er spesielt vanlig for ekteskap som involverer mindreårige (Finnish Immigration Service 2018a, s. 30; Omar 2015; UNFPA 2016, s. 3), og Miriam Puttick i Minority Rights Group International peker på at slike ekteskap «nesten alltid» inngås utenfor rettssystemet (Puttick 2015, s. 23). Det finske migrasjonsverket viser imidlertid til en undersøkelse som hevder at en svært stor andel av ekteskap i enkelte deler av Bagdad er uregistrerte (Finnish Immigration Service 2018a, s. 30), hvilket antyder at dette også gjelder et betydelig antall ekteskap for øvrig.

Kilder melder at tvangsekteskap, herunder ekteskap som inkluderer mindreårige, har vært et økende problem i Irak de senere årene (AFP 2019; Karasapan & Shah 2019; McCoy 2014; Puttick 2015, s. 20). Dette henger igjen sammen med hvilke faktorer som anses som de viktigste årsakene til at tvangsekteskap finner sted.

Et element flere kilder trekker frem er at tvangsekteskap, inkludert ekteskap som involverer mindreårige, er særlig utbredt i områder hvor stammer står sterkt og hvor tradisjonelle normer knyttet til stamme og klan er sentrale (AFP 2019; Puttick 2015, s. 20; U.S. Department of State 2020b, s. 50). Stammene anses å ha fått større innflytelse i Irak siden 1990-tallet, og særlig etter invasjonen i 2003 (AFP 2019; Marr & al-Marashi 2017, s. 335). Tvangsekteskap kan i slike tilfeller ta flere former. Søskenbarneekteskap fremheves som spesielt utbredt i stammedominerte områder, fordi disse er viktige for å holde nåværende og fremtidige ressurser innen stammen (Otterman 2005, s. 8; Puttick 2015, s. 20; Tierney 2003). Søskenbarneekteskap utgjør imidlertid ikke alltid tvangsekteskap, som beskrevet ovenfor. I tillegg knyttes også andre former for tvangsekteskap til stammens innflytelse, så som såkalte fasliyya-ekteskap, som beskrevet nedenfor.

Andre viktige årsaker som trekkes frem, særlig hva angår ekteskap som involverer mindreårige, er fattigdom om konflikt (Barbarani 2016; Hunersen et al. 2020, s. 11; Karasapan & Shah 2019; Puttick 2015, s. 21; UNFPA 2016, s. 11; UNOCHA 2019, s. 19). Kilder trekker frem at ved å gifte bort en datter vil en familie få mindre utgifter, samt at brudegaven vil kunne gi en sårt tiltrengt inntekt (Barbarani 2016; Puttick 2015, s. 21; UNFPA 2016, s. 11). Ved konflikt kan familier bli tvunget på flukt og/eller befinne seg i utrygge situasjoner og omgivelser, og det å gifte bort døtre kan ses som en mulighet til å gi dem en tryggere hverdag og å sikre dem mot overgrep (Barbarani 2016; Karasapan & Shah 2019). En nylig studie gjennomført i Kurdistanregionen i Irak viser da også at ekteskap som involverer mindreårige er mest utbredt blant internt fordrevne (Hunersen et al. 2020, s. 11).

En annen årsak som trekkes frem er oppfatninger om en familie eller klan/stammes ære, og behovet for å ivareta og beskytte denne. Æresbegrepet er

sentralt i Irak, og en familie eller klan/stammes ære anses i stor grad å være knyttet til kvinnelige medlemmers seksualitet (Finnish Immigration Service 2018a, s. 22; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018b, s. 9). Mange anser det derfor som viktig å kontrollere kvinners adferd, og ekteskap anses i denne sammenheng som et virkemiddel for å sikre familien/klanen/stammens ære (Hunersen et al. 2020, s. 11; UNFPA 2016, s. 3). Dette kan forsterkes i konfliktsituasjoner, hvor familier kan bli tvunget til å oppholde seg i ukjente eller utrygge omgivelser (Karasapan & Shah 2019).

En siste årsak som trekkes frem er religiøse faktorer, altså at religion enten skal være en drivende kraft for tvangsekteskap, eller mer presist, at religion benyttes for å legitimere tvangsekteskap, og da først og fremst ekteskap som involverer mindreårige (UNFPA 2016, s. 4). Konservative religiøse krefter har relativt nylig vært en pådriver for lovendringer i Irak som vil kunne legge til rette for ekteskap som involverer mindreårige (McCoy 2014). Samtidig er det på ingen måte konsensus knyttet til slik forslag, og islam forbyr altså eksplisitt tvang i forbindelse med ekteskap. De fleste kilder viser da også til tradisjonelle eller stamme-relaterte normer snarere enn religion som faktor bak tvangsekteskap (AFP 2019; Puttick 2015, s. 20).

Irakisk lovverk forbyr tvangsekteskap eksplisitt. Dersom en person har blitt tvunget til å gifte seg og ekteskapet ikke er fullbyrdet, kan det annulleres, alternativt gir det grunn til skilsmisse dersom det er fullbyrdet. Det er imidlertid helt klart at den irakiske statens evne og/eller vilje til å forhindre at tvangsekteskap finner sted, er svært begrenset.

4.1.1 Fasliyya-, nahwa- og utvekslingsekteskap

Kilder peker på tre ulike ekteskapsformer som utgjør tvangsekteskap, og som knyttes til tradisjonelle, stammerelaterte praksiser: *fasliyya*-, *nahwa*- og utvekslingsekteskap (på kurdisk referert til som *zhin bi zhin*).

Fasliyya-ekteskap vil si ekteskap hvor én eller flere kvinner fra én stamme med tvang giftes bort til menn fra en annen stamme for å løse en konflikt mellom de to stammene. Dersom stamme a har gjort noe som medfører konflikt med stamme b, vil en eller flere kvinner fra stamme a giftes bort til menn i stamme b som en slags kompensasjon, for på den måten å unngå videre konflikt (Finnish Immigration Service 2018a, s. 31; Puttick 2015, s. 20; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018b, s. 41; U.S. Department of State 2020b, s. 50; Vilardo & Bittar 2018, s. 42).

Nahwa viser til det amerikansk UD omtaler som en «tradisjonell praksis» (U.S. Department of State 2020b, s. 50), som tilsier at en kvinnes mannlige familie- eller stammemedlemmer kan forby en kvinne å gifte seg med en person de ikke

godkjenner, for så å tvinge henne til å gifte seg med en de har valgt ut i stedet (AFP 2019; U.S. Department of State 2020b, s. 50).

Kilder viser til at utvekslingsekteskap finner sted i rurale områder kurdistanregionen samt i Irak for øvrig (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018b, s. 37; UNHCR 2012, s. 39). Dette tilsier at kvinner fra to familier gifter seg med menn fra motsatt familie uten at det betales brudegaver, altså at utvekslingen erstatter den tradisjonelle brudegaven. På kurdisk omtales slike ekteskap gjerne som *zhin bi zhin*-ekteskap.

Tilgjengelige kilder sier imidlertid lite om omfanget av denne praksisen, eller om omfanget av *nahwa*- og *fasliyya*-ekteskap. Enkelte kilder viser til at 50 kvinner skal ha blitt tvangsgiftet gjennom *fasliyya*-ekteskap i Basra i 2015 (AFP 2019; Finnish Immigration Service 2018a, s. 31; Vilardo & Bittar 2018, s. 43). To av disse kildene viser videre til at rundt 3000 *fasliyya*-ekteskap skal ha funnet sted fra midten av 2000-tallet til midten av 2010-tallet (Finnish Immigration Service 2018a, s. 31; Vilardo & Bittar 2018, s. 43).

Det er viktig å merke seg at tvangsekteskap som finner sted i områder hvor stammer har stor innflytelse ikke er begrenset til *fasliyya*-, *nahwa*- og utvekslingsekteskap. Selv om informasjon om omfanget av disse praksisene er begrenset, tilsier tallene presentert her sammenstilt med tallene presentert under punkt 4.1 og 4.2 at slike ekteskap utgjør en relativt liten del av antallet tvangsekteskap som finner sted i Irak.

4.1.2 Tvangsekteskap under IS

Den såkalte Islamske Staten (IS) kontrollerte mellom sommeren 2014 og desember 2017 omfattende landområder i Irak (Chulov 2019; Coker & Hassan 2017; Pecanha & Watkins 2015). Gruppen gjorde seg ifølge FN skyldig i omfattende vold og systematiske brudd på menneskerettighetene som i sum kan utgjøre krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten og etnisk rensning (UN Human Rights Council 2016, s. 1-2; UNAMI & UNOHCHR 2020, s. iv).

IS begikk svært omfattende overgrep mot kvinner og barn i områder gruppen kontrollerte. Gruppen kidnappet tusenvis av kvinner og barn som ble utsatt for overgrep som tvangsgifte med medlemmer av gruppen, voldtekt, og å bli solgt og holdt i slaveri (HRW 2014; U.S. Department of State 2017, s. 2; 2019, s. 23; Vilardo & Bittar 2018, s. 39). I sin rapport om menneskerettighetspraksiser i Irak i 2016 skrev det amerikanske utenriksdepartementet følgende (U.S. Department of State 2017, s. 50):

During the year Da'esh continued: to kidnap women and girls; sell, rent, or gift them as forced "brides" (a euphemism for forced marriage or sexual

slavery) to Da'esh fighters and commanders; and exploit the promise of sexual access in propaganda materials as part of its recruitment strategy.

Overgrepene var særlig rettet mot kvinner og barn tilhørende yazid-minoriteten, men rammet også kristne, turkmenere, kurdere, sjia- og sunni-arabere og andre (U.S. Department of State 2017, s. 2; 2019, s. 23).

Omfanget av overgrepene var og er svært omfattende. Oxfam og UN Women skrev i 2018 at IS kidnappet «tusener av kvinner og jenter», og at det er estimert at det totale antallet kidnappede yazider utgjør 6000 personer (Vilardo & Bittar 2018, s. 39). Det amerikanske utenriksdepartementet skrev tidlig i 2017 at IS holdt 3500 personer i slaveri, flesteparten kvinner og jenter tilhørende yazid-minoriteten (U.S. Department of State 2017, s. 23). Tidlig i 2019 skrev samme kilde at 3200 yazider, flesteparten kvinner og barn, forble i IS-fangenskap i og utenfor Irak. Samme kilde skriver videre at 600 turkmenere kidnappet av IS fremdeles var savnet, og at det også gjaldt 150 kristne (U.S. Department of State 2019, s. 23).

Ifølge Oxfam og UN Women risikerer jenter og kvinner som tidligere har blitt holdt fanget av IS diskriminering og sanksjoner når de vender tilbake til sitt hjemsted og sin familie/stamme (Vilardo & Bittar 2018, s. 37). Det å ha blitt holdt fanget, tvangsgiftet og voldtatt kan anses å ha skadet familien eller stammens ære, og jenter og kvinner som har fått barn i fangenskap skal ha blitt tvunget til å oppgi barnet som en betingelse for å kunne vende hjem. Dette har særlig vært et problem innen yazid-minoriteten (Chulov 2020; Vilardo & Bittar 2018, s. 37).

4.2 Ekteskap som involverer mindreårige

Ekteskap som involverer mindreårige utgjør en form for tvangsekteskap (UNOHCHR u.d.). Kilder oppgir noe forskjellige tall vedrørende omfanget av slike ekteskap i Irak, noe som blant annet kan skyldes at mange slike ekteskap ikke registreres i henhold til loven (UNFPA 2016, s. 3). Det er imidlertid ingen tvil om at slike ekteskap utgjør et svært omfattende problem.

I sin database over barneekteskap i verden i perioden 2013 til 2019 oppgir UNICEF, basert på data innhentet i 2018, at 7 % av kvinner i alderen 20 til 24 år i Irak var gift innen de fylte 15 år, og at 28 % av kvinner mellom 20 og 24 år var gift innen de fylte 18 år (UNICEF 2020). Til sammenligning oppgir tilgjengelige kilder at 15 % av irakiske jenter var gift før fylte 18 år i 1997 (Karasapan & Shah 2019; McCoy 2014).

Det synes videre å være betydelige regionale forskjeller. AFP skrev i 2019, med henvisning til UNICEF, at forekomsten av ekteskap som involverer mindreårige er betraktelig høyere enn dette i de sørlige provinsene Missan og Basra, og at dette skyldes stammens sterke innflytelse i disse områdene. I saken hevdet det at

35 % av kvinner mellom 20 og 45 år i Missan oppga å ha blitt gift i tenårene, og tilsvarende tall for Basra var 31.5 % (AFP 2019). En studie fra desember 2020 som fokuserer på KRI, viser til at omtrent 1 av 10 jenter mellom 10 og 19 år var gift. Dette gjaldt imidlertid kun for lokalbefolkningen; blant internt fordrevne som oppholdt seg i KRI var tallet 1 av 8 (Hunersen et al. 2020, s. 11). Tilsvarende skrev svenske Lifos i 2016 at andelen ekteskap som involverer mindreårige var særlig økende blant internt fordrevne (Lifos 2016, s. 37).

Ovennevnte rapport fra desember 2020 viser videre til at utdanningsnivå er en viktig faktor: jenter er 10.5 ganger mer utsatt for å bli gift før de fyller 18 dersom familiens overhode har lite (eller ingen) utdannelse (Hunersen et al. 2020, s. 11). Forekomsten av barneekteskap ser således ut til å påvirkes av de samme faktorene som ellers gjør seg gjeldende hva angår ekteskap og skilsmisse, knyttet til utdannelse, klasse og geografisk tilhørighet.

Kilder melder at de langt fleste ekteskap som involverer mindreårige finner sted utenfor rettssystemet, altså at de inngås kun gjennom en religiøs seremoni, og at de ikke registreres gjennom familiedomstolen (Abed 2020; Finnish Immigration Service 2018a, s. 30; Omar 2015; Puttick 2015, s. 23; UNFPA 2016, s. 3). Dette skaper igjen en lang rekke problemer knyttet til blant annet registrering av barn og deres rett til skolegang og andre offentlige tjenester, som beskrevet under punkt 6.3.

BBC melder imidlertid at ekteskap som involverer mindreårige under 15 år i noen tilfeller også godkjennes innen rettsvesenet, til tross for at dette eksplisitt er forbudt i personstatusloven. Dette skyldes dommere som mener islamsk lovgivning åpner for dette, og at dette skal veie tyngre enn sekulær lovgivning (al-Maghafi 2019b).

4.3 Midlertidige ekteskap

Flere kilder melder at mange kvinner, inkludert mindreårige jenter, tvinges inn i og utnyttes gjennom midlertidige ekteskap kjent som *nikah al-mut'a* (bokst. «nytelseekteskap») (al-Maghafi 2019a, b; Finnish Immigration Service 2018a, s. 31; U.S. Department of State 2020b, s. 49; Vilardo & Bittar 2018, s. 43). Slike ekteskap anerkjennes og forrettes av enkelte geistlige innen sjia-islam, men ikke alle. De anerkjennes som regel ikke innen sunni-islam. Varigheten på slike ekteskap varierer fra noen timer til noen uker, dette spesifiseres i ekteskapskontrakten. I kontrakten spesifiseres også brudegaven kvinnen får for å gå inn i et slik ekteskap (al-Maghafi 2019b; Vilardo & Bittar 2018, s. 43).

Slike ekteskap må ikke utgjøre tvangsekteskap. Flere kilder melder imidlertid at de ofte vil gjøre det, og at kvinner i sårbare posisjoner, og i mange tilfeller også mindreårige, tvinges inn i det som i praksis utgjør prostitusjon (al-Maghafi 2019b; Vilardo & Bittar 2018, s. 43).

BBC gjennomførte i 2019 en omfattende gransking av fenomenet i Irak, som også siteres av andre kilder (al-Maghafi 2019a, b; Vilardo & Bittar 2018). Gjennom sine undersøkelser fant kanalen flere eksempler på geistlige som ikke bare sa seg villige til å forrette midlertidige ekteskap mellom mindreårige jenter og voksne menn, men som også sa seg villig til å finne mindreårige jenter en mann kan «gifte» seg med mot betaling. Kanalen viste videre hvordan enkelte geistlige presset svært sårbare jenter og kvinner, som ofte var i en desperat økonomisk situasjon, inn i ett eller flere midlertidige ekteskap. Disse risikerer å bli utstøtt fra eller utsatt for trusler eller vold fra sine familier, som anser slike ekteskap som uakseptable (al-Maghafi 2019b).

BBC viste i sine undersøkelser at flere og dels relativt fremtredende geistlige sa seg villige til å forrette og i noen tilfeller arrangere slike midlertidige ekteskap, men sa utover dette ikke noe om omfanget av praksisen (al-Maghafi 2019b). Landinfo har ikke funnet andre kilder som sier noe om omfanget av slike ekteskap i Irak.

5 Skilsmisse

En rekke kilder har i de senere årene meldt at skilsmisse er et økende fenomen i Irak (Economist 2016; Givetash 2018; Latif 2010; Lifos 2016, s. 37; Sadah 2013), inkludert i de kurdiskstyrte områdene i nord (Ali 2019; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 13). Representanter for menneskerettighetsorganisasjonen Jiyan i Erbil bekreftet dette i møte med Landinfo i februar 2020 (Jiyan 2020).

En årsak som trekkes frem er at kvinner ønsker å skille seg fra menn som har tilhørt terrorgruppen IS (Givetash 2018), men også andre årsaker fra tiden før IS trekkes frem, så som konflikt, økonomiske problemer og påvirkning gjennom nye medier (Ali 2019; Economist 2016; Sadah 2013). En artikkel i Niqash peker på mulige sosiale endringer, i alle fall i visse klasser i Bagdad, som tilsier at skilsmisser har blitt mer akseptert (al-Salhi 2018). Enkelte kilder hevder at flertallet av skilsmisser initieres av kvinner (Economist 2016; Finnish Immigration Service 2018a, s. 51), mens andre kilder indikerer at de initieres av menn (Latif 2010).

Antallet skilsmisser som finner sted er utfordrende å slå fast. Artikkelen referert til ovenfor i The National hevder at det ikke foreligger offisiell statistikk hva angår antall skilsmisser i Irak (Latif 2010). Niqash og The Economist viser like fullt til statistikk fra rettsvesenet som tilsier at nær 20 % av inngåtte ekteskap «siste ti år» har endt i skilsmisse (al-Salhi 2018; Economist 2016).

I forlengelsen av dette er det også uklart hvorvidt en reell økning i antall skilsmisser har funnet sted de siste årene, og i så fall, hva økningen måles mot.

The Economist rapporterte om en økning i senere år, men skrev samtidig at skilsmisser var vanligere under Saddam Husseins styre (Economist 2016). KRSO med flere fant i sin undersøkelse i KRI at «(...) marital dissolution is very rare among couples», og at svært få kvinner oppga å være skilt (KRSO, UNFPA & IOM 2018, s. 24). Også planleggingsministeriet fant i sin undersøkelse fra 2012 at svært få oppga å være skilt: av alle kvinner i alderen 15-49 år som er eller har vært gift er 2 % skilt, hvorav 1,2 % i KRI og 2,2% i resten av Irak (Ministry of Planning & CSO 2012, s. 14). Dette utelukker ikke en relativ økning, men viser at den faktiske andelen er begrenset. Samtidig synes det klart at skilsmisser er et kjent og relativt vanlig fenomen som finner sted over hele landet.

Dette betyr imidlertid ikke at alle som ønsker det har anledning til å ta ut skilsmisse. Tvert imot melder tilgjengelige kilder at kvinner i mange tilfeller tvinges til å forbli i ekteskap de ønsker å forlate, som beskrevet nedenfor. For det første gis ikke kvinner samme adgang til skilsmisse som menn i lovverket. For det andre kan faktorer som økonomi, sosialt stigma og press eller tvang fra familie og stamme gjøre at kvinner i praksis ikke har mulighet til å skille seg. Samtidig kan de samme faktorene i andre tilfeller i praksis tvinge kvinner til å ta ut skilsmisse mot sin vilje.

I forlengelsen av dette er det grunn til å anta at mange av de samme forholdene som spiller inn når det gjelder ekteskap også er relevante her, altså at tilgangen til skilsmisse vil være større for kvinner i byer og kvinner fra relativt sett mer velstående familier og/eller som har høyere utdanning. Det finske migrasjonsverket slår da også fast at skilsmisse er mindre tilgjengelig for kvinner i rurale områder enn i byer i KRI (Finnish Immigration Service 2018a, s. 41). Landinfo skriver videre at kvinner i praksis ofte vil være avhengig av familiens støtte for å kunne ta ut skilsmisse (Landinfo 2014a, s. 14).

5.1 Skilsmisse i islam

Islamsk lovgivning åpner for at begge parter har muligheten til å ta ut skilsmisse (arabisk *talaq*). I praksis har imidlertid menn langt enklere tilgang til skilsmisse enn kvinner (Landinfo 2014a, s. 12; Vogt 2019). Videre er det forskjeller mellom ulike lovskoler og mellom sunni- og sjia-islam, slik tilfellet også er med bestemmelsene knyttet til ekteskapsinngåelse (Jaafar-Mohammed & Lehman 2011, s. 9; Landinfo 2014a, s. 12). Eksempelvis kreves det innen sjia-islam to vitner til stede når en skilsmisse godkjennes, mens dette ikke er et krav innen sunni-islam (Landinfo 2014a, s. 13). Noen hovedtrekk kan imidlertid trekkes frem. Som vi skal se går disse i stor grad igjen også i personstatusloven, dog med noen viktige spesifiseringer.

Islam setter noen grunnleggende krav til en skilsmisse, uavhengig av hvem som ber om den. Disse tilsier at skilsmissen skal være frivillig, at den som ber om den

er tilregnelig, ikke er ruset og ikke gjør det i affekt (Jaafar-Mohammed & Lehman 2011, s. 10). Disse kravene reflekteres i den irakiske personstatusloven.

Menn kan ta ut skilsmisse ved å si til ektefellen at man ønsker skilsmisse tre ganger. Disse ytringene refereres gjerne til som talaq (Landinfo 2014a, s. 12), et begrep som altså også viser til skilsmisse som sådan. Kilder påpeker videre at dette gjerne forstås slik at mannen må ytre dette ved tre separate anledninger, og gjerne med et gitt tidsrom mellom hver ytring, for at dette skal utgjøre en legitim, endelig skilsmisse (BBC u.d.-a; Landinfo 2014a, s. 12). Innen sunni-islam har det imidlertid også blitt akseptert at mannen kan gjenta ytringen tre ganger ved én anledning, hvorpå paret er endelig skilt (Khalid 2017; Landinfo 2014a, s. 12). Dette er imidlertid annerledes innen sjia-islam, hvor det ikke tillates at dette skjer ved én anledning (Landinfo 2014a, s. 12).

Med islam ble det videre innført en venteperiode, kjent som *'idda* (Jaafar-Mohammed & Lehman 2011, s. 8). Venteperioden varer tre måneder, og i denne perioden kan ikke kvinnen gifte seg igjen. Derimot kan paret i denne perioden søke hjelp gjennom mekling, for eventuelt å finne sammen igjen (Jaafar-Mohammed & Lehman 2011, s. 8). Selv om islam tillater skilsmisse oppfordres det ikke til en slik løsning, men snarere til å søke hjelp og mekling for å få løst sine problemer og forbli gift (BBC u.d.-a; Jaafar-Mohammed & Lehman 2011, s. 10). Også dette reflekteres i personstatusloven, under gitte omstendigheter.

Kvinner kan også initiere skilsmisse innen islam. En mulighet er såkalt frivillig skilsmisse, på arabisk *khul'* (BBC u.d.-a), og den irakiske personstatusloven åpner for dette. Hvorvidt en slik skilsmisse fordrer at mannen aksepterer den kan være gjenstand for tolkning (Mir 2019), men i KRI spesifiserer loven eksplisitt at dette ikke er nødvendig (se punkt 5.2.2). Kvinner kan imidlertid også initiere skilsmisser under andre forutsetninger (Jaafar-Mohammed & Lehman 2011, s. 9), og reformister innen islamsk lovtolkning har argumentert for at kvinner har samme adgang til skilsmisse som menn (Khadduri 1978, s. 216). Lovverket i Irak åpner for at kvinner kan initiere skilsmisse også under andre forutsetninger enn *khul'*, som beskrevet nedenfor.

Ved skilsmisse tilsier islamsk lovverk at kvinnen har omsorgsrett for eventuelle barn når disse er små, men at denne senere overføres til faren eller farens familie. Ved hvilken alder dette skjer varierer mellom lovskolene (Vogt 2019).

Personstatusloven bygger som det fremgår her tydelig på islamsk lovgivning, men med viktige presiseringer og krav som avviker fra religiøs lov. Skilsmisser i Irak er heller ikke formelt gyldige før de er godkjent i en domstol og vedtatt ved dom (Landinfo 2014a, s. 12). Det er således ikke lovlig hverken å gifte seg eller å skille seg kun etter islamsk lovgivning. En del velger imidlertid å både gifte og skille seg uten å registrere dette med myndighetene, som beskrevet under punkt 6, men kun i tråd med religiøse bestemmelser og skikker.

5.2 Lovverket som regulerer skilsmisse

Skilsmisse i Irak reguleres i likhet med ekteskap av personstatusloven av 1959. Lovverket i KRI er imidlertid noe forskjellig fra lovverket i Irak for øvrig, som følge av det kurdiske parlamentets vedtak av 2008. Dette er beskrevet under punkt 5.2.2.

5.2.1 Personstatusloven

Skilsmisser reguleres av artiklene 34 til 49 i personstatusloven. Artikkelen 34 nr. 1 slår fast at skilsmisser initieres av en av partene i ekteskapet eller av en dommer eller en autorisert representant. Artikkelen 34 nr. 2 understreker imidlertid at stedfortredere ikke godkjennes når retten gjør sine undersøkelser, under forhandlinger eller når skilsmisse inngås.

Artikkelen 35 slår fast at skilsmisser ikke kan inngås av personer som er ruset, ikke er tilregnelige eller som ikke foretar rasjonelle beslutninger grunnet sinne, sykdom eller alder. Skilsmisse kan heller ikke inngås under tvang. Samme artikkelen nr. 2 slår fast at en døende person ikke kan ta ut skilsmisse.

Kvinner og menn har ikke like rettigheter knyttet til skilsmisse. Kvinner kan kun søke om skilsmisse under bestemte omstendigheter, eller inngå en såkalt frivillig skilsmisse (khul') mot å si fra seg hele eller deler av brudegaven. Dette må i alle tilfeller legges frem for og godkjennes i en familiedomstol (altså separasjon og skilsmisse under vilkårene beskrevet i punkt 5.2.1.2 – 5.2.1.4). Skilsmisser er ikke offisielt gyldige i Irak før de er registrert og godkjent i familiedomstolen, dette gjelder også skilsmisser initiert av menn som beskrevet nedenfor (Landinfo 2012, s. 29). Alle offisielt anerkjente religiøse grupper med unntak av yazider har egne familiedomstoler som håndterer skilsmisse (og ekteskap og arv) (U.S. Department of State 2020b, s. 51).

5.2.1.1 Skilsmisser initiert av menn

Artikkelen 37 slår fast at mannen når som helst kan ta ut skilsmisse, så fremt han er tilregnelig i tråd med artikkelen 35. Dette gjør mannen ved å ytre frasen «jeg skiller meg fra deg» tre ganger, i tråd med islamsk lov beskrevet ovenfor. Artikkelen understreker imidlertid at dette etter loven kun teller som én skilsmisse, selv om det etter religiøse lover vil kunne telle som tre. Dette er igjen relevant for skillet mellom gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse, se punkt 5.2.1.4.

Artikkelen 39 nr. 3 sier dog at dersom en domstol finner at mannen opptrådte lemfeldig eller forhastet (*muta'assaf*) på en måte som har vært skadelig overfor

kvinnen, så kan domstolen på forespørsel fra kvinnen tilkjenne henne økonomisk kompensasjon.¹

5.2.1.2 Skilsmisser initiert av kvinner

Artikkel 43 i personstatusloven slår fast at kvinner kan søke om separasjon under gitte omstendigheter. Disse spesifiseres som følger:

- Dersom mannen fengsles for tre år eller mer.
- Dersom mannen har forlatt sin kone i to år eller mer uten noen legitim grunn.
- Dersom mannen ikke kan innfri sine ekteskapelige plikter eller er infertil.
- Dersom ektemannen avstår fra å forsørge sin kone uten legitim grunn.
- Dersom ektemannen er utenlandsk statsborger og har oppholdt seg utenfor landet i minst tre år, og enten avstår fra eller ikke har mulighet til å reise inn i landet.
- Dersom mannen offisielt er ansett som savnet/forsvunnet og har vært det i minst fire år.
- Dersom mannen lider av en sykdom som umuliggjør intimt samvær, og denne ikke kan kureres.
- Kvinnen kan be om separasjon før ekteskapet er fullbyrdet, men dette fordrer at hun returnerer brudegaven til mannen samt dekker alle dokumenterbare utgifter han har hatt i forbindelse med bryllupet.
- Artikkelen slår også fast at kvinnen kan be om skilsmisse dersom hun og mannen har inngått ekteskapskontrakt, men ikke avholdt bryllupsseremoni eller fullbyrdet ekteskapet, og mannen ikke initierer bryllupsseremoni innen to år fra kontrakten ble inngått.

5.2.1.3 Separasjon og skilsmisse som kan initieres av begge parter

Artikkel 40 slår fast at begge parter kan søke separasjon på bakgrunn av følgende:

- Dersom en av partene skader den andre eller deres barn på en måte som gjør at ekteskapet ikke kan fortsette. Avhengighet av alkohol eller narkotika regnes inn under dette.
- Dersom mannen begår utroskap.
- Dersom en av partene var under 18 år da ekteskapet ble inngått uten at en dommer hadde gitt tillatelse til dette.

¹ Denne artikkelen er utelatt i den amerikanske advokatforeningens oversettelse av personstatusloven, uten at det fremgår hvorfor dette er gjort. Dette gjelder imidlertid ikke oversettelsen tilgjengelig gjennom UNHCR, eller den arabiskspråklige originalen.

- Dersom ekteskapet ble inngått med tvang og er fullbyrdet (dersom det ikke er fullbyrdet kan det annulleres, se punkt 3.2.2.2).
- Dersom mannen tar en kone nummer to uten rettslig tillatelse til dette.

Artikkel 41 slår fast at begge parter har rett til å søke separasjon dersom det oppstår en uenighet mellom dem. I slike tilfeller skal retten søke å mekle og å oppnå forsoning ved hjelp av personer som oppnevnes til å forhandle mellom partene. Dersom de ikke oppnår forsoning, kan retten innfri skilsmisse. Dersom retten finner at kvinnen er skyld i uenigheten, vil hun måtte betale tilbake opptil halvparten av brudegaven, og mer dersom ekteskapet ikke ble fullbyrdet.

Skilsmisse som innvilges under bestemmelsene beskrevet ovenfor (artiklene 40-43 i personstatusloven) anses som en delvis ugjenkallelig skilsmisse (se punkt 5.2.1.5).

5.2.1.4 Khul'-skilsmisse

Khul'-skilsmisse er en frivillig skilsmisse, som gjerne initieres av kvinnen (Landinfo 2011, s. 4). Artikkel 46 i personstatusloven slår fast at slike skilsmisser er tillatt, og beskriver hvordan de skal foregå. Begge parter må enes om skilsmissen, som må legges frem for og godkjennes av en dommer. Artikkel 46 nr. 3 slår fast at ektemannen kan godta en slik skilsmisse mot en kompensasjon som kan være større eller mindre enn brudegaven. Menneskerettighetsorganisasjonen Jiyān oppga i et møte i 2020 at dette for mange kvinner vil være den eneste mulige veien til å oppnå skilsmisse (Jiyān 2020).

Artikkel 46 slår fast at khul' regnes som en delvis ugjenkallelig skilsmisse.

5.2.1.5 Gjenkallelig og ugjenkallelig skilsmisse

Personstatusloven skiller mellom gjenkallelig (*raja`i*) og ugjenkallelig (*ba`in*) skilsmisse. Reglene for dette er beskrevet i artikkel 38.

En gjenkallelig skilsmisse er reversibel gjennom kvinnens venteperiode, kjent som *idda*. Kvinner må i tråd med personstatuslovens artikler 47 til 50 observere en venteperiode dersom hun blir skilt eller dersom ektemannen dør. Venteperioden er tre måneder ved skilsmisse og fire måneder og ti dager dersom ektefellen dør (artikkel 48). Ved en gjenkallelig skilsmisse kan ektemannen vende tilbake til konen i løpet av venteperioden, og ekteskapet kan gjenopptas uten at det inngås ny ekteskapskontrakt (artikkel 38 nr. 1). Landinfo skriver videre at venteperioden tilsvarer en separasjon i norsk forstand, og at paret i denne perioden kan bo sammen, men med separate soverom (Landinfo 2012, s. 30).

Det finnes to typer ugjenkallelig skilsmisse: delvis ugjenkallelig skilsmisse (*baynuna sughra*) og absolutt ugjenkallelig skilsmisse (*baynuna kubra*). Artikkel

38 nr. 2, bokstav a sier at mannen etter en delvis ugjenkallelig skilsmisse har lov til å gifte seg med kvinnen igjen, men med en ny ekteskapskontrakt. Artikkel 45 i personstatusloven sier at skilsmisser som innvilges etter vilkårene beskrevet under punktene 5.2.1.2 og 5.2.1.3 anses som delvis ugjenkallelige skilsmisser. Dersom mannen tar ut skilsmisse ved å ytre ønske om dette og ikke går tilbake til sin kone i løpet av venteperioden, anses det også som en delvis ugjenkallelig skilsmisse (Landinfo 2012, s. 30).

En absolutt ugjenkallelig skilsmisse inntreffer når en mann har skilt seg fra sin kone ved tre separate anledninger og venteperioden etter siste gang har gått ut uten at paret har funnet sammen igjen (artikkel 38, nr. 2, bokstav b). Paret kan da ikke gifte seg igjen før etter at kvinnen har vært gift med og skilt seg fra en annen mann (Landinfo 2012, s. 30).

5.2.1.6 Når er skilsmissen gyldig?

Artikkel 39 nr. 2 slår fast at en ekteskapsattest er gyldig frem til den er gjort ugyldig av en domstol. Skilsmissen er med andre ord ikke gyldig i myndighetenes øyne før den er registrert i familiedomstolen (se også Landinfo 2012, s. 31).

Dersom et par kun er viet religiøst, og ekteskapet ikke er registrert gjennom familiedomstolen i tråd med loven, kan heller ikke paret få godkjent og registrert skilsmisse hos myndighetene. I slike tilfeller må paret først registrere ekteskapet i tråd med loven, for så å søke skilsmisse (Minwalla 2011, s. 34). Dersom paret kun skiller seg religiøst og aldri registrerer hverken ekteskap eller skilsmisse hos myndighetene, vil dette kunne lede til en rekke problemer, som beskrevet under punkt 6.3.

5.2.2 Lovverket i KRI

Det kurdiske parlamentets vedtak av 2008 medførte også enkelte endringer i bestemmelsene som regulerer skilsmisse i personstatusloven. Disse endringene er imidlertid mindre omfattende enn hva tilfellet var vedrørende ekteskap (se punkt 3.3). Noen sentrale punkter er like fullt verdt å merke seg:

- Artikkel 21 i parlamentets vedtak åpner for at en dommer kan godta en khul'-skilsmisse initiert av en kvinne også i tilfeller der mannen ikke sier seg enig i skilsmissen (endringer i artikkel 46 i den opprinnelige loven).
- Artikkel 18 i parlamentets vedtak slår fast at en kvinne kan søke om skilsmisse dersom mannen tar en kone nummer to (endringer i artikkel 40 av den opprinnelige loven).
- Artikkel 17 i parlamentets vedtak slår fast at myndighetene i KRI skal yte bistand til fraskilte kvinner som ikke har noen inntekt inntil vedkommende får en jobb eller gifter seg på nytt.

5.3 Omsorgsrett for barn

Omsorgsrett etter skilsmisse reguleres av artikkel 57 i personstatusloven, en artikkel som har vært gjenstand for en rekke endringer siden loven først ble vedtatt i 1959 (Sovereignty Council of Iraq 1959a, b, c). Artikkel 57 nr. 1 sier at en mor fortjener omsorg for barnet (*al-'umm 'ahaqq bi-hadanat al-walad*) under og etter ekteskapet, med mindre dette kan være til skade for barnet. Artikkel 57 nr. 2 sier at en mor som har omsorg må være tilregnelig og i stand til å ta vare på barnet. Den slår imidlertid også fast at domstolen (altså familiedomstolen) skal slå fast mor og fars rettigheter hva angår omsorgsrett.

Artikkel 57 nr. 4 slår fast at faren har rett til å følge eller vurdere oppveksten, oppdragelsen og utdannelsen til den som er under omsorg (*lil-'ab al-nazar fi shu'un al-mahdun wa-tarbiyyathu wa-ta'limhu*), frem til vedkommende er ti år. Den slår videre fast at domstolen kan forlenge omsorgsretten for en person til vedkommende er 15 år, dersom dette er i barnets interesse, og at barnet kun kan bo hos en mor som er gitt omsorg. Artikkel 57 nr. 5 slår fast at barnet etter fylte 15 år kan velge hvorvidt vedkommende ønsker å bo hos mor, far eller en annen slektning frem til fylte 18 år, så fremt retten anser at vedkommende er rasjonell i sitt valg. Artikkel 57 nr. 7 slår fast at far skal få omsorgsretten dersom en mor som er gitt omsorgsrett dør eller bryter betingelsene for omsorgen.

Formuleringene i loven er således noe tvetydige, men ulike kilder tolker de dithen at domstolen avgjør omsorg, at dette gjelder frem til barnet er fylt ti år, at det så kan forlenges frem til fylte 15, og at barnet deretter bestemmer selv. Det amerikanske utenriksdepartementet skriver at faren er et barns verge, men at moren kan tilkjennes omsorgsrett ved en skilsmisse frem til barnet er 10 år, og at denne kan forlenges til barnet er 15 år (U.S. Department of State 2020b, s. 51). Det kanadiske immigrasjonsverket skriver at en fraskilt kvinne har omsorgsrett frem til fylte 10 år, eventuelt forlenget til 15, så fremt dette er i barnets interesse (IRB 2002).

Landinfo skriver at eventuelle omsorgstvister avgjøres av retten, men at mor oftest tilkjennes omsorgsrett dersom retten finner henne skikket til dette (Landinfo 2010, s. 2). Landinfo skriver videre at en årsak til at en kvinne ikke får omsorgsrett er at hun har et dårlig moralsk omdømme (Landinfo 2010, s. 2). Tilsvarende skriver Minwalla at kvinner som tiltales og dømmes for utroskap kan miste tilgang til sine barn (Minwalla 2011, s. 21). Samme kilde melder at kvinner også kan bli presset av sin ektemann eller hans familie til å si fra seg omsorgsrett for å få innvilget skilsmisse (Minwalla 2011, s. 35), noe også det finske migrasjonsverket viser til (Finnish Immigration Service 2018a, s. 41). Sistnevnte kilde melder også at det forekommer at ektemann eller ektemanns familie fratrukker en kvinne hennes barn med makt ved skilsmisse (Finnish Immigration Service 2018a, s. 42).

Bestemmelsene beskrevet ovenfor gjelder også i KRI, og det kurdiske parlamentets endringer i personstatusloven i 2008 berørte ikke artikkel 57.

Enkelte medier melder at spørsmålet om omsorgsrett og artikkel 57 av personstatusloven har vært gjenstand for mye debatt i Irak, blant annet sommeren/høsten 2020. Enkelte grupper har protestert mot det de mener er en lov som gir menn få rettigheter, herunder svært begrenset samvær med barna dersom mor gis omsorgen. Andre grupper fastholder imidlertid at loven er sentral for å sikre kvinners rettigheter (NRT 2020; Salih 2020).

5.4 Tvang og press knyttet til å ta ut eller bli hindret fra å ta ut skilsmisse

Artikkel 35 nr. 1 av personstatusloven forbyr eksplisitt skilsmisser tatt ut under tvang. Det kurdiske parlamentets endringer til personstatusloven i 2008 inkluderte endringer av denne artikkelen, men det eksplisitte forbudet mot tvang ble opprettholdt (artikkel 14 nr. 1. i parlamentets vedtak). Kurdistanregionens lov mot vold i hjemmet av 2011 forbyr også eksplisitt tvungen skilsmisse i artikkel 2 nr. 1.

Etterlevelsen av dette lovverket er imidlertid ofte mangelfull, slik tilfellet også er med bestemmelsene som regulerer tvang knyttet til ekteskap. En rekke kilder melder at kvinner av egen familie, ektemann eller av ektemannens familie presses eller tvinges til både å forbli i ekteskap og å ta ut skilsmisser mot sin vilje; at kvinner grunnet sosialt stigma og/eller økonomi i praksis ikke alltid har noen reell mulighet til å ta ut skilsmisse; at kvinner kan miste omsorg for og tilgang til egne barn som følge av skilsmisse; og at kvinner kan risikere sanksjoner, vold og i ytterste konsekvens drap utført av egen familie/stamme, ektemannen eller ektemannens familie/stamme dersom de skiller seg/ikke skiller seg (Finnish Immigration Service 2018a, s. 41-42; Landinfo 2011, s. 2-3; 2014a, s. 14; Minwalla 2011, s. 35-36; Puttick 2015, s. 16; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 13).

Flere kilder skriver at stigmaet og skammen knyttet til skilsmisse kan være så sterkt at kvinner forblir eller presses av sin familie til å forbli i ekteskap med voldelige menn (Finnish Immigration Service 2018a, s. 41; Minwalla 2011, s. 35; Puttick 2015, s. 19). Advokaten Sherizaan Minwalla skriver at kvinner kan risikere vold og i ytterste konsekvens å bli drept dersom de gjennomfører en skilsmisse familien anser som skamfull (Minwalla 2011, s. 36).

Miriam Puttick knytter dette til selvmord, og mer spesifikt til kvinner som tar livet av seg ved å tenne på seg selv, et fenomen som er særlig utbredt i KRI. Puttick skriver at dette ofte kan knyttes til vanskelige eller voldelige ekteskap, og at «mange kvinner føler at det å ta sitt eget liv» er eneste utvei fordi de ikke har en reell mulighet til å forlate ekteskapet (Puttick 2015, s. 16). Også andre kilder viser til dette (Arango 2012; Finnish Immigration Service 2018a, s. 33). Det er imidlertid viktig å merke seg at flere kilder melder at slike tilfeller ikke alltid utgjør selvmord: kvinner kan tvinges til å ta sitt eget liv av sin familie, eller familien kan drepe en kvinne for så å forsøke å skjule drapet som et selvmord

eller en ulykke (Puttick 2015, s. 16; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 11, 28).

Det finske migrasjonsverket skriver at kvinner også kan bli presset eller tvunget til å si fra seg rettigheter dersom de tar ut skilsmisse (Finnish Immigration Service 2018a, s. 41). Samme kilde skriver videre at menn i enkelte tilfeller skiller seg uten å gi sin ektefelle beskjed, slik at ektefellen ikke har mulighet til å påvirke omstendighetene rundt skilsmissen (Finnish Immigration Service 2018a, s. 41). Som det fremgår av personstatusloven, må alle skilsmisser registreres i familiedomstolen. Dersom man kun har giftet seg religiøst vil dette imidlertid være annerledes, ettersom ekteskapet ikke er registrert hos myndighetene.

Det amerikanske utenriksdepartementet skrev i sin rapport om menneskerettighetspraksiser i Irak for 2016 at lokale og internasjonale NGOer melder at det de omtaler som tvungne skilsmisser finner sted, særlig sør i landet. Det amerikanske utenriksdepartementet beskriver dette som en praksis hvor ektemannen eller hans familie truer med skilsmisse for å presse kvinnens familie til å gi vedkommende penger. Det er særlig mindreårige som har blitt giftet bort som er utsatte for dette, og dersom skilsmisse finner sted risikerer de at egen familien nekter dem å vende hjem, slik at de i praksis vil være overlatt til seg selv (U.S. Department of State 2017, s. 56).

Landinfo har ikke funnet tall som angir omfanget av tvang knyttet til skilsmisse, hverken hva angår personer som tvinges til å skille seg eller som tvinges til å forbli i et ekteskap mot sin vilje. Tallene knyttet til tvangsgifte gjengitt under punkt 4.1 gir like fullt grunn til å tro at dette ikke er et ubetydelig fenomen, men snarere et som er kjent og som finner sted over hele Irak. Videre er det grunn til å tro at forskjellene vedrørende utbredelse av tvangsekteskap – altså at det er mindre vanlig i byer og blant mer velstående personer og/eller personer med høyere utdanning – også er relevante når det gjelder tvang knyttet til skilsmisse.

5.5 Skilte kvinners mulighet til å bo alene

Flere kilder melder at det kan være svært vanskelig, og i mange tilfeller umulig, for skilte kvinner å bo alene. I 2010 skrev Landinfo at skilte kvinner i KRI vanligvis står overfor et valg mellom å gifte seg på nytt eller å flytte tilbake til sine foreldre (eller brødre dersom foreldrene er døde). Det vil være svært vanskelig for kvinner å finne et eget sted for seg og eventuelle barn, fordi dette strider mot kulturelle normer (Landinfo 2010, s. 1-2). DIS og Landinfo skrev i 2018 at det fremdeles var stigmatiserende å være en enslig, skilt kvinne i KRI, og at en skilt kvinne på landsbygda ikke vil kunne bo alene. En velutdannet kvinne med egen inntekt som bor i en større by vil derimot kunne bo alene, så fremt vedkommende ikke er i konflikt med familien (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 13).

Med referanse til Irak som helhet skriver kilder at det generelt er svært vanskelig og lite akseptert for kvinner å bo alene (Finnish Immigration Service 2018a, s. 1, 41; The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 37). Dette ble bekreftet i møte med menneskerettighetsorganisasjonen Jiyan i 2020 (Jiyan 2020). I praksis utgjør dette ytterligere en grunn til at mange kvinner vil være avhengige av familiens støtte, eller i det minste aksept, før de kan søke om skilsmisse, fordi de vil være avhengige av å kunne flytte inn med familien dersom retten innvilger skilsmisse.

DIS og Landinfo melder imidlertid at situasjonen er annerledes for enker, og at det er akseptert at enker bor alene i KRI (The Danish Immigration Service & Landinfo 2018a, s. 13). Også det finske migrasjonsverket viser til kilder som melder at det er relativt vanlig for enker å bo alene i Irak som helhet, dog ofte i nærhet til familien (Finnish Immigration Service 2018a, s. 40).

Samtidig er det forhold som antyder at synet på kvinner som bor alene potensielt kan være i endring. Som beskrevet ovenfor melder en rekke medier at antallet skilsmisser stiger i både KRI og Irak for øvrig (Ali 2019; Economist 2016; Sadah 2013), og nettstedet Niqash hevder også at synet på skilsmisse er i endring (al-Salhi 2018). Det hevdes også i enkelte medieoppslag at andelen ugifte kvinner i samfunnet er stigende (al-Basil 2016a; al-Nu'aيمي 2016).

Videre har flere årtier med krig og konflikt ført til at mange hushold i dag ledes av kvinner, og at det således er flere kvinner som i praksis bor alene. FN meldte i 2013 at 10 % av alle hushold i Irak ledes av kvinner som er «enker, skilte, separerte eller som besørger syke partnere» (UN Country Team in Iraq 2013, s. 2). Det er liten grunn til å tro at dette tallet har sunket de senere årene, og al-Monitor skrev i 2016 at antallet enker øker i Irak (al-Jaffal 2016). FNs migrasjonsbyrå IOM skrev 29. november 2020 at 40 % av de gjenværende husholdene i leirene for internt fordrevne i områdene styrt av regjeringen i Bagdad er ledet av kvinner (IOM 2020, s. 3).

Det er grunn til å anta at kvinner og barn som beskyldes for å ha tilknytning til IS utgjør en betydelig andel av de kvinneledete husholdningene i leirene (Amnesty International 2018, s. 5; ICG 2020, s. 3). Dette dreier seg om familier som gjennom sin nærmeste familie, korrekt eller feilaktig, beskyldes eller anses for å ha et bånd til IS. Dette vil kunne være etterlatte etter personer som er drept, pågrepet eller forsvunnet. I 2018 meldte NBC videre om en sterk økning i antallet skilsmisser i kjølevannet av kampen mot IS, som ble tilskrevet kvinner som søkte å skille seg fra menn som hadde gått med i IS (Givetash 2018).

Disse familiene utgjør en svært stigmatisert gruppe som befinner seg i en ekstremt vanskelig situasjon, og mange har liten eller ingen mulighet til å vende hjem (Bobseine 2019, s. 4; UNGA 2020, s. 8-10). En rekke kilder melder at mange også nektes tilgang til ID-dokumenter og andre offisielle dokumenter og/eller

sikkerhetsklarering som kan være nødvendig for å fornye dokumenter (Amnesty International 2018, s. 22; ICG 2020, s. 5-6; UNGA 2020, s. 8-9).

Human Rights Watch skrev i 2018 at dette inkluderte tilgang til skilsmisseattester og dødsattester (HRW 2018), hvilket igjen kan skape en rekke problemer. Uten en dødsattest vil ikke enker kunne arve eiendom eller motta pensjon etter sin ektemann (Finnish Immigration Service 2018a, s. 35; HRW 2018). Uten dødsattest eller skilsmisseattest vil heller ikke en kvinne kunne gifte seg igjen (HRW 2018), ettersom irakiske kvinner etter loven kun kan være gift med én mann (Landinfo 2013a, s. 1).

6 Dokumentasjon

6.1 Dokumentasjon knyttet til ekteskap

Som beskrevet under punkt 3.2.3 må et ekteskap også formelt inngås/godkjennes og registreres i familiedomstolen for at det skal være gyldig. Paret vil da få utstedt en vigselfattest, *hujjat al-zawaj*. Dette gjelder uavhengig av parets religiøse tilhørighet. Med andre ord vil eksempelvis et muslimsk og et kristent par gjennomføre ulike religiøse seremonier, men begge par må registrere ekteskapet og få utstedt vigselfattest fra sine respektive familiedomstoler.

Vigselfattest utstedes til paret umiddelbart når ekteskapet registreres. Det benyttes ulike formularer for vigselfattest i Irak, og det kan være regionale forskjeller (Nasjonalt ID-senter 2019). Attesten kan være utfylt for hånd, være maskinskrevet eller fylt ut på maskin og skrevet ut. Attesten påføres domstolens stempel, som kan variere fra domstol til domstol (Landinfo 2014a, s. 7).

Ekteskapet må deretter registreres i folkeregisteret. Ekteskapet er automatisk registrert og lagret i domstolens arkiv, men dette er ikke koplet mot folkeregistret, og paret må derfor selv sørge for nødvendig registrering (Nasjonalt ID-senter 2019). I forbindelse med innføringen av nytt nasjonalt ID-kort, og i tråd med loven om nasjonalt ID-kort av 2016, så skal familie-, statsborgerskaps- og bostedsregistrene i Irak samles i et nytt, sentralt og digitalt folkeregister (Landinfo 2018, s. 16).

Ekteskap har så langt blitt registrert ved at paret har fått en ny, egen side i familieboekene, som ble fylt ut for hånd. Registrering ble gjort ved de lokale folkeregistreringskontorene. Etter den nye ordningen skjer registreringen fremdeles ved de lokale kontorene, men informasjonen registreres nå digitalt, og de gamle familieboekene er ikke lenger i bruk (Landinfo 2018, s. 16). Dette er imidlertid kun mulig så fremt et gitt kontor har fått nødvendig utstyr for å foreta registreringer i tråd med den nye ordningen. Status per desember 2020 tilsier at

det fremdeles er enkelte kontorer i Kirkuk og Mosul som enda ikke har fått installert nødvendig utstyr og dermed fremdeles utsteder gammelt kort. Ifølge irakiske myndigheter skal disse siste kontorene få nytt utstyr installert innen sommeren 2022 (Norges ambassade i Jordan 2021).

Etter den nye ordningen vil ekteskap registreres i det digitale folkeregisteret, og paret vil så få generert et unikt, alfanumerisk familienummer bestående av 18 tegn. Parets eventuelle barn vil få dette familienummeret når de registreres, i tillegg til et unikt personnummer. Sivilstatus er ikke oppgitt på det nye ID-kortet, men dette indikeres av familienummeret, som er påført kortets bakside. Sivilstatus fremgår også i informasjonen lagret i den elektroniske chipen de nye kortene er utstyrt med (Landinfo 2018, s. 20).

Loven om nasjonalt ID-kort slår i artikkel 36 nr. 1, bokstav a, fast at kortet skal fornyes dersom det foreligger endringer eller korrigeringer i registrerte data, og dette er stadfestet av relevant myndighetsorgan (COR 2016).

Det betyr at en person må få utstedt nytt ID-kort ved ekteskapsinngåelse samt ved skilsmisse (Norges ambassade i Jordan 2021). Samtidig reiser denne bestemmelsen også noen spørsmål knyttet til registrering av ekteskap (og skilsmisse) fra utlandet. Som beskrevet i punkt 3.2.3.2 er det mulig å registrere ekteskap inngått i utlandet via den irakiske ambassaden som dekker det aktuelle landet. Det er imidlertid ikke mulig å få utstedt nye ID-kort fra utlandet. Dette krever personlig fremmøte, blant annet fordi biometri skal registreres (Norges ambassade i Jordan 2021).

6.2 Dokumentasjon knyttet til skilsmisse

Skilsmisser inngås rettslig ved dom i Irak, og er ikke formelt gyldig uten å være registrert i familiedomstolen (se punkt 5.2.1.6). Familiedomstolen utsteder så en skilsmisseattest (Landinfo 2012, s. 31; 2014a, s. 15). De involverte må deretter, i tråd med loven om nasjonalt ID-kort som beskrevet ovenfor, registrere skilsmissen ved sitt lokale folkeregistreringskontor og få utstedt nye ID-kort. Problemstillingen knyttet til å registrere en skilsmisse fra utlandet vil være den samme som ved registrering av ekteskap, som diskutert ovenfor.

Som beskrevet under punkt 3.2.3.3, vil et par i noen tilfeller kunne vente med å flytte sammen til etter at ekteskapet inngås. Dersom paret skiller seg før de har flyttet sammen, anses ikke ekteskapet som fullbyrdet, og dette vil fremgå av skilsmisseattesten (Landinfo 2014b, s. 1).

6.3 Uregistrerte ekteskap

Som beskrevet ovenfor, anser ikke irakiske myndigheter et ekteskap som gyldig før det er godkjent og registrert i familiedomstolen. I samfunnet for øvrig anses

imidlertid et par gjerne som rette ektefolk allerede etter den religiøse seremonien, og mange par velger kun å gjennomføre en slik seremoni uten å inngå og registrere ekteskapet i familiedomstolen og dermed gjøre det gyldig i myndighetenes øyne (Finnish Immigration Service 2018a, s. 30; Omar 2015; Puttick 2015, s. 23).

Det kan være flere årsaker til at et ekteskap ikke registreres, men en vanlig årsak er at den ene parten, som oftest jenta, er mindreårig (se punkt 4.1 og 4.2). Det finske migrasjonsverket viser imidlertid til en undersøkelse som tilsier at opp mot 80 % av ekteskap i enkelte deler av Bagdad er uregistrerte, hvilket tilsier at problemet omfatter langt flere ekteskap enn de som involverer mindreårige (Finnish Immigration Service 2018a, s. 30).

En aviskommentar fra 2015 peker på at manglende forståelse for regelverket hos de involverte er en viktig årsak bak manglende registrering (Omar 2015).

En annen årsak vil være ekteskap inngått i områder som på det aktuelle tidspunktet var kontrollert av den såkalte Islamske staten (IS). Human Rights Watch påpeker at slike ekteskap naturlig nok ikke ble registrert hos irakiske myndigheter, som heller ikke anerkjenner eventuell dokumentasjon på ekteskapet fra IS (HRW 2016). Dette vil gjelde frivillige ekteskap inngått under IS' styre, men også de svært mange tvangsekteskapene IS stod bak, som beskrevet tidligere.

I ovennevnte aviskommentar hevdes det at antallet uregistrerte ekteskap har økt siden 2003 (Omar 2015), noe som vil være i tråd med de generelle trendene beskrevet i dette notatet. Det er imidlertid vanskelig å fastslå omfanget av slike ekteskap i dagens Irak. En rekke kilder viser til at svært mange eller de fleste ekteskap som involverer mindreårige ikke registreres hos myndighetene (Abed 2020; Finnish Immigration Service 2018a, s. 30; Omar 2015; Puttick 2015, s. 23; UNFPA 2016, s. 3). Gitt omfanget av ekteskap som involverer mindreårige (beskrevet under punkt 4) tilsier dette alene at et substansielt antall ekteskap er uregistrerte. I tillegg vil det altså være snakk om et uvisst antall ekteskap for øvrig, herunder ekteskap inngått i områder som på det aktuelle tidspunktet var kontrollert av IS.

At et ekteskap ikke registreres i tråd med loven vil kunne ha negative konsekvenser for de involverte, spesielt hva angår eventuelle barn. Dersom paret får ett eller flere barn, kan ikke disse registreres i folkeregistret før ekteskapet er registrert. Dersom barnet ikke er registrert vil det ikke ha tilgang til offentlige tjenester som helsestell og skolegang. Barnet vil også kunne stå i fare for å bli statsløs fordi foreldrenes statsborgerskap ikke nødvendigvis vil overføres dersom ekteskapet er uregistrert (Finnish Immigration Service 2018a, s. 12; Landinfo 2011, s. 2; Omar 2015).

Det er imidlertid verdt å merke seg at det så langt Landinfo har kunnet finne ikke finnes noen formell frist for når ekteskapet må registreres hos myndighetene, og et uregistrert ekteskap kan etterregistreres og dermed legaliseres i tråd med personstatusloven (se også punkt 3.2.3.1). Dette kan dette typisk være tilfellet for ekteskap som involverer mindreårige, som så først registreres hos myndighetene når begge parter er over 18 år.

Når et ekteskap etterregistreres vil paret få utstedt en attest kalt «Legalisering av ekteskap inngått utenfor domstolene» (på engelsk ofte omtalt som *Endorsement of external marriage*, på arabisk *tasdiq zawaj khariji*). Attesten utstedes av familiedomstolen. Den norske ambassaden i Amman melder at vilkårene for å legalisere et utenomrettslig ekteskap vil være de samme som ved søknad om inngåelse av ekteskap for øvrig (Norges ambassade i Jordan 2016). Når et ekteskap etterregistreres er det den reelle ekteskapsdatoen som benyttes og ikke datoen for registreringen (WOLA 2020).

Skriftlige kilder

- Abed, A. (2020, 8. juli). Violence Against Women in Iraq: Between Practice and Legislation. *LSE Middle East Centre Blog* [blogg]. Tilgjengelig fra <https://blogs.lse.ac.uk/mec/2020/07/08/violence-against-women-in-iraq-between-practice-and-legislation/> [lastet ned 20. januar 2021]
- Aboutkheir, R. (2015, 6. august). From henna to honeymoon: Wedding traditions in the Middle East. *Al-Arabiya*. Tilgjengelig fra <https://english.alarabiya.net/en/variety/2015/08/06/From-henna-to-honeymoon-Wedding-traditions-in-the-Middle-East> [lastet ned 17. desember 2020]
- ʿAdi al-ʿiraqi, (2019, 4. februar). *Al-khutuba ʿala al-tariqa al-ʿiraqiyya wa-kaiifa tatimm al-khutuba fil-ʿiraq* [Forlovelse på den irakiske måten, og hvordan en forlovelse inngås i Irak] Tilgjengelig fra YouTube https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=c_WXvZrsy8g [lastet ned 18. desember 2020]
- AFP (2019, 18. april). In Iraq, tribal traditions rob women, girls of rights. *France24*. Tilgjengelig fra <https://www.france24.com/en/20190418-iraq-tribal-traditions-rob-women-girls-rights> [lastet ned 13. januar 2021]
- al-ʿAmiri, Kh. (2019, 4. april). Nishan al-ʿarus.. ʿashhar taqalid al-za waj al-ʿiraqi [Brudens Nishan-feiring.. De mest berømte irakiske bryllupstradisjonene]. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.net/news/women/2019/4/4/%D9%86%D9%8A%D8%B4%D8%A7%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D9%88%D8%B3-%D8%A3%D8%B4%D9%87%D8%B1-%D8%AA%D9%82%D8%A7%D9%84%D9%8A%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D8%A7%D8%AC> [lastet ned 17. desember 2020]
- al-ʿArabi al-jadid (2017, 6. august). ʿNishanʿ lil-ʿarus fil-ʿiraq [Nishan for bruden i Irak]. *Al-ʿArabi al-jadid*. Tilgjengelig fra <https://www.alaraby.co.uk/%22%D9%86%D9%8A%D8%B4%D8%A7%D9%86%22-%D9%84%D9%84%D8%B9%D8%B1%D9%88%D8%B3-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82> [lastet ned 18. desember 2020]
- al-Basil, M. (2016a, 2. april). ʿiraqiyat yabhathuna ʿan sharik al-hayat [Irakiske kvinner leter etter livsledsager]. *Al-ʿArabi al-jadid*. Tilgjengelig fra <https://www.alaraby.co.uk/%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82%D9%8A%D8%A7%D8%AA-%D9%8A%D8%A8%D8%AD%D8%AB%D9%86-%D8%B9%D9%86-%D8%B4%D8%B1%D9%8A%D9%83-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D9%8A%D8%A7%D8%A9> [lastet ned 17. desember 2020]
- al-Basil, M. (2016b, 14. august). La hannaʿ fi ʿa ʿras al-ʿiraq [Ingen henna-kveld i irakiske bryllup]. *Al-ʿArabi al-jadid*. Tilgjengelig fra <https://www.alaraby.co.uk/%D9%84%D8%A7-%D8%AD%D9%86%D9%91%D8%A7%D8%A1-%D9%81%D9%8A-%D8%A3%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D8%B3-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82> [lastet ned 17. desember 2020]
- al-Jaffal, O. (2016, 14. august). Amid war on IS, Iraq's widows and orphans face neglect. *Al-Monitor*. Hentet fra <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/widows-orphans-iraq-economy.html> [lastet ned 11. desember 2020]
- al-Kubaysi, W. (2015, 8. september). ʿasharat alaf dular mutatalabat al-zifaf al-ʿiraqi [Irakiske bryllup krever titusener av dollar]. *Al-ʿArabi al-jadid*. Tilgjengelig fra

- <https://www.alaraby.co.uk/%D8%B9%D8%B4%D8%B1%D8%A9-%D8%A2%D9%84%D8%A7%D9%81-%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A7%D8%B1-%D9%85%D8%AA%D8%B7%D9%84%D8%A8%D8%A7%D8%AA-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%81%D8%A7%D9%81-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82%D9%8A> [lastet ned 17. desember 2020]
- al-Maghafi, N. (2019a, 6. oktober). In Iraq, religious ‘pleasure marriages’ are a front for child prostitution. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2019/oct/06/pleasure-marriages-iraq-baghdad-bbc-investigation-child-prostitution> [lastet ned 19. januar 2021]
- al-Maghafi, N. (2019b, 4. oktober). The teenager who's been married too many times to count. *BBC*. Tilgjengelig fra https://bbc.co.uk/news/extra/iuKTEGjKgS/teenage_iraq_brides [lastet ned 18. januar 2021]
- al-Nu‘aimi, A. (2016, 16. januar). Fubiya al-zawaj.. ‘iraqiyun lam yghadiru ‘uzubiyathum [Bryllupsfobi.. Irakere forlater ikke singellivet sitt]. *Al-‘Arabi al-jadid*. Tilgjengelig fra <https://www.alaraby.co.uk/%D9%81%D9%88%D8%A8%D9%8A%D8%A7-%D8%A7%D9%84%D8%B2%D9%88%D8%A7%D8%AC-%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82%D9%8A%D9%88%D9%86-%D9%84%D9%85-%D9%8A%D8%BA%D8%A7%D8%AF%D8%B1%D9%88%D8%A7-%D8%B9%D8%B2%D9%88%D8%A8%D9%8A%D8%AA%D9%87%D9%85> [lastet ned 17. desember 2020]
- al-Salhi, R. (2018, 3. august). In Baghdad, Newly Divorced Women Celebrate Split Their Way. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/en/articles/society/5647/> [lastet ned 2. desember 2020]
- Ali, S. (2019, 4. mars). Analyst says rising divorce rates in Kurdistan 'alarming'. *Kurdistan 24*. Tilgjengelig fra <https://www.kurdistan24.net/en/news/052b907c-6a8f-43e0-bee5-d11af09feec3> [lastet ned 2. desember 2020]
- Ali, Z. (2018). *Women and Gender in Iraq: Between Nation-Building and Fragmentation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Amnesty International (2018, april). *The Condemned. Women and Children Isolated, Trapped and Exploited in Iraq*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <https://www.amnesty.org/download/Documents/MDE1481962018ENGLISH.PDF> [lastet ned 30. oktober 2020]
- Arango, T. (2012, 6. juni). Where Arranged Marriages Are Customary, Suicides Grow More Common. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2012/06/07/world/middleeast/more-suicides-in-iraq-region-where-arranged-marriage-is-common.html> [lastet ned 7. desember 2020]
- Barbarani, S. (2016, 9. mai). Forced to accept marriage, Iraq’s displaced child brides in crisis. *Al-Arabiya*. Tilgjengelig fra <https://english.alarabiya.net/en/features/2016/05/09/Forced-to-accept-marriage-Iraq-s-displaced-child-brides-face-bleak-future-> [lastet ned 13. januar 2021]
- BBC (u.d.-a). What does Islam say about divorce and remarriage? - Marriage and divorce - GCSE Religious Studies Revision - BBC Bitesize. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zd8qn39/revision/3> [lastet ned 12. januar 2021]
- BBC (u.d.-b). What does Islam say about marriage? - Marriage and divorce - GCSE Religious Studies Revision - BBC Bitesize. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.co.uk/bitesize/guides/zd8qn39/revision/2> [lastet ned 8. januar 2021]

- Best Country (2019). Iraqi Wedding Traditions. *Best Country*. Tilgjengelig fra <https://www.best-country.com/en/asia/iraq/wedding> [lastet ned 17. desember 2020]
- Bjøranger, T. & Svensson, G. V. (2008). *Arbeid mot tvangsekteskap - en veileder*. Oslo: IMDI, dvs. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Bufdir, dvs. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Politidirektoratet, UDI, dvs. Utlendingsdirektoratet. Tilgjengelig fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/tvangsekteskap/arbeid_mot_tvangsekteskap_net.pdf [lastet ned 12. januar 2021]
- Bobseine, H. (2019, 7. november). *Tribal Justice in a Fragile Iraq*. Washington D.C.: The Century Foundation. Tilgjengelig fra <https://tcf.org/content/report/tribal-justice-fragile-iraq/> [lastet ned 30. oktober 2020]
- Bufdir, dvs. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017, 29. september). *Tvangsekteskap*. Oslo: Bufdir. Tilgjengelig fra https://bufdir.no/vold/Tvangsekteskap_og_aresrelatert_vold/Kunnskap_og_ressurser/Tvangsekteskap/ [lastet ned 12. januar 2021]
- Castello, C. (2014, 18. desember). Lykkelige i arrangert ekteskap. *Utrop*. Tilgjengelig fra <https://www.utrop.no/nyheter/nytt/27931/> [lastet ned 12. januar 2021]
- Chulov, M. (2019, 24. mars). The rise and fall of the Isis 'caliphate'. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/23/the-rise-and-fall-of-the-isis-caliphate> [lastet ned 26. november 2020]
- Chulov, M. (2020, 16. oktober). After Isis, Yazidi women forced to leave their children behind. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2020/oct/16/after-isis-yazidi-women-forced-to-leave-their-children-behind> [lastet ned 20. januar 2021]
- CIA, dvs. Central Intelligence Agency (2015, september). *Middle East and North Africa. Religious Affiliation by Country*. Langley: CIA. Tilgjengelig fra https://www.cia.gov/the-world-factbook/static/9ce141893261dddace924638c8f62d79/Middle_East_Religion_graphic_FINAL_WFB_2015-3.pdf [lastet ned 8. januar 2020]
- Ciezadlo, A. (2004, 7. juli). The happiest place in Iraq: Baghdad's marriage bureau. *The Christian Science Monitor*. Tilgjengelig fra <https://www.csmonitor.com/2004/0707/p01s01-wojq.html> [lastet ned 21. januar 2021]
- Coker, M. & Hassan, F. (2017, 9. desember). Iraq Prime Minister Declares Victory Over ISIS. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2017/12/09/world/middleeast/iraq-isis-haider-al-abadi.html> [lastet ned 18. november 2020]
- COR, dvs. Iraq Council of Representatives (2016). Qanun al-bitāqa al-shakhsiyya raqm 3 li-sanat 2016 [Lov om ID-kort nr. 3 av 2016]. Tilgjengelig fra <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/105259/128690/F1377618310/gg0256.pdf> [lastet ned 22. januar 2021]
- Den amerikanske ambassaden i Irak (u.d.). *Marriage in Iraq*. Bagdad: Den amerikanske ambassaden i Irak. Tilgjengelig fra <https://iq.usembassy.gov/u-s-citizen-services/marriage-in-iraq/> [lastet ned 27. november 2020]
- Det irakiske utenriksdepartementet (u.d.). *Marriage Divorces Registration*. Bagdad: Det irakiske utenriksdepartementet. Tilgjengelig fra <https://www.mofa.gov.iq/marriage-divorces-registration> [lastet ned 27. november 2020]

- Diamond Bridal Gallery (2018). Global Wedding Traditions: 7 Essentials of an Iraqi Wedding. *Diamond Bridal Gallery*. Tilgjengelig fra <https://diamondbridalgallery.com/2018/02/23/global-wedding-traditions-7-essentials-of-an-iraqi-wedding/> [lastet ned 17. desember 2020]
- Economist (2016, 17. september). Divorce in Iraq - Breaking up in Baghdad. *The Economist*. Tilgjengelig fra <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2016/09/17/breaking-up-in-baghdad> [lastet ned 2. desember 2020]
- Efrati, N. (2005). Negotiating Rights in Iraq: Women and the Personal Status Law. *Middle East Journal*, 59(4). Tilgjengelig fra <https://www.jstor.org/stable/4330185?seq=1> [lastet ned 17. desember 2020]
- Eli, N. (2019, 13. mars). Sheikhan: Where Kurdish men go for a second wife. *Rudaw*. Tilgjengelig fra <https://www.rudaw.net/english/kurdistan/130320191> [lastet ned 24. november 2020]
- Farouk, M. A. (2020, 8. april). Services emerge to help Middle Eastern men beat high costs of marriage. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2020/04/middle-east-men-search-for-remedy-to-mahr.html> [lastet ned 7. januar 2021]
- Finnish Immigration Service (2015, 29. april). *Security situation in Baghdad - the Shia militias*. Helsinki: Finnish Immigration Service. Tilgjengelig fra https://migri.fi/documents/5202425/5914056/61225_Security_Situation_in_Baghdad_-_The_Shia_Militias_29.4.2015.pdf/00c75e2d-9ff7-4894-a851-39228b5a3c5e [lastet ned 13. januar 2021]
- Finnish Immigration Service (2018a, 22. mai). *Overview of the Status of Women Living Without a Safety Net in Iraq*. Helsinki: Finnish Immigration Service. Tilgjengelig fra https://migri.fi/documents/5202425/5914056/Report_Women_Iraq_Migri_CIS.pdf/ab7712ba-bad7-4a1f-8c1f-f3f4013428a7/Report_Women_Iraq_Migri_CIS.pdf [lastet ned 2. desember 2020]
- Finnish Immigration Service (2018b, 11. desember). *Tribal justice and expulsion from a tribe in Iraq*. Helsinki: Finnish Immigration Service.
Tilgjengelig i Landdatabasen.
- Fitzsimmons, C. (2008, 12 august). A marriage of inconvenience. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/world/2008/aug/12/iraq.syria> [lastet ned 17. desember 2020]
- Givetash, L. (2018, 5. juli). Divorce on the rise in Iraq as wives cut ties to ISIS militants. *NBCNews*. Tilgjengelig fra <https://www.nbcnews.com/news/world/divorce-rise-iraq-wives-cut-ties-isis-militants-n888541> [lastet ned 2. desember 2020]
- Hassan, A. (2009, 25. august). *Life Goes On: Mixed Sunni-Shi'ah Marriages in Iraq*. Tilgjengelig fra <https://www.zawaj.com/tag/mariage-in-iraq/> [lastet ned 22. februar 2021]
- Hassan, H. (2015, 26. november). Forget OK Cupid, The Matchmaker of Khormal has Arranged 2,000 Weddings. *Niqash*. Tilgjengelig fra <http://www.niqash.org/en/articles/society/5155/> [lastet ned 7. januar 2021]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2014, 11. oktober). *Iraq: Forced Marriage, Conversion for Yezidis*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2014/10/11/iraq-forced-marriage-conversion-yezidis> [lastet ned 20. januar 2021]
- HRW (2016, 23. november). *Children of the Caliphate*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2016/11/23/children-caliphate> [lastet ned 22. januar 2021]

- HRW (2018, 25. februar). *Iraq: Families of Alleged ISIS Members Denied IDs*. Beirut: HRW. Tilgjengelig fra <https://www.hrw.org/news/2018/02/25/iraq-families-alleged-isis-members-denied-ids> [lastet ned 14. desember 2020]
- Hunersen, K., Robinson, W.C., Krishnapalan, N. & Metzler, J (2020, 15. desember). *Child Marriage in Humanitarian Settings in the Arab States Region: Study results from Djibouti, Egypt, Kurdistan Region of Iraq and Yemen*. New York: Women's Refugee Commission. Tilgjengelig fra <https://s336660.pcdn.co/wp-content/uploads/2020/12/Child-marriage-Arab-states-synthesis-report-FINAL.pdf> [lastet ned 14. januar 2021]
- ICG, dvs. International Crisis Group (2020, 19. oktober). *Exiles in Their Own Country: Dealing with Displacement in Post-ISIS Iraq*. Brussels: ICG. Tilgjengelig fra https://d2071andvip0wj.cloudfront.net/b079-post-isis-iraq_0.pdf [lastet ned 19. november 2020]
- IMDI, dvs. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2020, 30. januar). *Negativ sosial kontroll og tvangsekteskap*. Oslo: IMDI. Tilgjengelig fra <https://www.imdi.no/om-integrering-i-norge/kunnskapsoversikt/negativ-sosial-kontroll-og-tvangsekteskap/> [lastet ned 12. januar 2021]
- IOM, dvs. International Organization for Migration (2020, 29. november). *DTM Emergency Tracking Movement of Camp IDPs 23-29 november 2020*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra http://iraqdtm.iom.int/files/IDP-Movements/202012146186_ET_Camp_Movements_29_Nov_2020.pdf [lastet ned 10. desember 2020]
- IRB, dvs. Immigration and Refugee Board of Canada (2002, 29. mai). *Iraq: Procedure for divorce; whether a woman can divorce her husband if he is out of the country*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/3df4be4d8.html> [lastet ned 8. desember 2020]
- IRB (2018, 29. januar). *Iraq: Inter-sect marriage between Sunni and Shia Muslims, including prevalence; treatment of inter-sect spouses and their children by society and authorities, including in Baghdad; state protection available*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/5aa916bb7.html> [lastet ned 13. januar 2021]
- IRB (2020, 9. oktober). *Iraq: Situation and treatment of Christians, particularly in the north, the Kurdistan region, and Baghdad; government protection and support programs (2017–September 2020)*. Ottawa: IRB. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/de/dokument/2039971.html> [lastet ned 23. november 2020]
- Jaafar-Mohammed, I. & Lehman, C. (2011). Women's Rights in Islam Regarding Marriage and Divorce. *Journal of Law and Practice*, 4(1). Tilgjengelig fra <https://open.mitchellhamline.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1020&context=lawandpractice> [lastet ned 12. januar 2021]
- Karasapan, O. & Shah, S. (2019, 19. juni). *Forced displacement and child marriage: A growing challenge in MENA*. Washington, D.C.: Brookings Institution. Tilgjengelig fra <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2019/06/19/forced-displacement-and-child-marriage-a-growing-challenge-in-mena/> [lastet ned 14. januar 2021]
- Khadduri, M. (1978). Marriage in Islamic Law: The Modernist Viewpoints. *The American Journal of Comparative Law*, 26(2), 213-218. Tilgjengelig fra <https://doi.org/10.2307/839669> [lastet ned 14. januar 2021]
- Khalid, S. (2017, 22. august). What is 'triple talaq' or instant divorce? *Al-Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/features/2017/8/22/what-is-triple-talaq-or-instant-divorce> [lastet ned 18. mars 2021]

- Kiss and tell (u.å.). Iraqi Marriage Traditions & Rituals. *Kiss and tell*. Tilgjengelig fra <https://kissandtell.com/blog/iraqi-marriage-traditions-and-rituals> [lastet ned 17. desember]
- KRSO, dvs. Kurdistan Regional Statistics Office, UNFPA, dvs. United Nations Population Fund & IOM, dvs. International Organization for Migration (2018, 13. september). *Demographic Survey Kurdistan Region of Iraq*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra https://iraq.iom.int/files/KRSO_IOM_UNFPA_Demographic_Survey_Kurdistan_Region_of_Iraq.pdf [lastet ned 16. desember 2020]
- Kurdistan Parliament Iraq (2008). *Act No. 15 of 2008. The Act to Implement the Amended Law No. (188) of the year 1959; Personal Status Law, in Iraq Kurdistan Region*. Tilgjengelig fra <https://govkrd.b-cdn.net/OtherEntities/High%20Council%20of%20Women%20Affairs/English/Publications/Laws/1.%20Act%20No.%2015%20of%202008%20The%20Act%20to%20Implement%20the%20Amended%20no%20188%20of%201959%20Personal%20Status%20Law.%20in%20Kurdistan%20Region%20of%20Iraq.pdf> [lastet ned 24. november 2020]
- Kurdistan Parliament Iraq (2011). *Act No. 8 of 2011. The Act of Combating Domestic Violence in Kurdistan Region Iraq*. Tilgjengelig fra <https://govkrd.b-cdn.net/OtherEntities/High%20Council%20of%20Women%20Affairs/English/Publications/Laws/2.%20Act%20no.%208%20from%202011%20The%20Act%20of%20Combating%20Domestic%20Violence%20in%20Kurdistan%20Region%20of%20Iraq.pdf> [lastet ned 24. november 2020]
- La La al-Alat, (2016, 25. februar). Tilgjengelig fra YouTube <https://www.youtube.com/watch?v=Vjm0O6ZyQFU> [lastet ned 18. desember 2020]
- Landinfo (2008, 9. juni). *Irak: ekteskap og skilsmisse*. Oslo: Landinfo.
Tilgjengelig i Landdatabasen.
- Landinfo (2010, 7. desember). *Irak: Situasjonen for skilte kvinner i Sulaymaniya*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://www.landinfo.no/asset/1497/1/1497_1.pdf [lastet ned 8. desember 2020]
- Landinfo (2011, 30. september). *Irak: Spesifikke problemstillinger knyttet til tvangsekteskap og skilsmisse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://www.landinfo.no/asset/1798/1/1798_1.pdf [lastet ned 1. desember 2020]
- Landinfo (2012, 6. mars). *Skilsmisse og gjengifte med samme person i ni muslimske land*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Skilsmisse-og-gjengifte-med-samme-person-i-ni-muslimske-land-06032012.pdf> [lastet ned 1. desember 2020]
- Landinfo (2013a, 25. oktober). *Irak – KRI: Forhold rundt skilsmisse og inngåelse av nytt ekteskap der første ekteskap ikke er formelt registrert*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/03/Irak-Respons-Forhold-rundt-skilsmisse-og-inng%C3%A5else-av-nytt-ekteskap-25102013.pdf> [lastet ned 24. november 2020]
- Landinfo (2013b, 12. februar). *Irak: Barns oppvekstvilkår i Kurdistanregionen*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/locat/1010043/1788_1385649224_2301-1.pdf [lastet ned 7. januar 2021]
- Landinfo (2014a, 12. september). *Irak: Muslimsk ekteskapsinngåelse og skilsmisse*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://www.landinfo.no/asset/2974/1/2974_1.pdf [lastet ned 27. november 2020]

- Landinfo (2014b, 28. mai). *Irak: Når regnes et inngått ekteskap som gyldig?* Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://www.landinfo.no/asset/2892/1/2892_1.pdf [lastet ned 27. november 2020]
- Landinfo (2018, 11. april). *Irak: Reisedokumenter og andre ID-dokumenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/04/Irak-Temanotat-Reisedokumenter-og-andre-IDdokumenter-oppdatering-11042018.pdf> [lastet ned 22. januar 2021]
- Latif, N. (2010, 10. januar). Worry over rise in divorce rate. *The National*. Tilgjengelig fra <https://www.thenationalnews.com/world/mena/worry-over-rise-in-divorce-rate-1.500706> [lastet ned 2. desember 2020]
- Lifos (2016, 18. juli). *Irak: sikkerhetsläget – första halvåret 2016*. Norrköping: Migrationsverket. Tilgjengelig fra <https://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentSummaryId=37795> [lastet ned 22. februar 2021]
- Maqsood, R. W. (2009, 8. september). Religions - Islam: Weddings. *BBC*. Tilgjengelig fra https://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/ritesrituals/weddings_1.shtml [lastet ned 17. desember 2020]
- Marr, P. & al-Marashi, I. (2017). *The Modern History of Iraq* (4. utg.). Boulder: Westview Press.
- McCoy, T. (2014, 10. april). Iraq poised to legalize marriage for girls as young as 9. *The Washington Post*. Tilgjengelig fra <https://www.washingtonpost.com/news/morning-mix/wp/2014/04/10/iraq-poised-to-legalize-marriage-for-girls-as-young-as-9/> [lastet ned 15. januar 2021]
- Ministry of Planning & CSO, dvs. Central Statistical Organization (2012, mars). *Iraq Woman Integrated Social and Health Survey (I-WISH)*. Bagdad: Ministry of Planning. Tilgjengelig fra <https://iraq.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/I-WISH%20Report%20English.pdf> [lastet ned 16. desember 2020]
- Minwalla, Sh. (2011, januar). *Institutionalized Violence Against Women and Girls. Laws and Practices in Iraq*. Chicago: Heartland Alliance. Tilgjengelig fra <https://www.heartlandalliance.org/international/wp-content/uploads/sites/15/2017/02/Institutionalized-Violence-Against-Women-and-Girls-in-Iraq-Laws-and-Practices-January-2011.pdf> [lastet ned 1. desember 2020]
- Mir, S. (2019, 16. februar). Divorce, Islam and me: 'I will for ever be the woman who left two husbands'. *The Guardian*. Tilgjengelig fra <http://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/feb/16/divorce-islam-me-woman-who-left-two-husbands> [lastet ned 12. januar 2021]
- Nasjonalt ID-senter (2019, 10. januar). *Dokumenter - vigselsattest*. Oslo: Nasjonalt ID-senter. [Elektronisk abonnementsstjeneste, lastet ned 5. februar 2021]
- National Assembly of Iraq (2005). *Constitution of Iraq* Tilgjengelig fra https://www.constituteproject.org/constitution/Iraq_2005.pdf?lang=en [lastet ned 15. desember 2020]
- NRT (2020, 11. oktober). Ba 'da tazayud halat al-talaq.. al-mar'a al-niyabiyya tuwaddihu bi-sha 'n qanun hadanat al-a'fal [Ette ren økning i antall skilsmisser.. Familie- og oppvekstkomiteen i parlamentet klargjør vedrørende loven om omsorgsrett]. *NRT*. Tilgjengelig fra <https://www.nrttv.com/AR/News.aspx?id=33414&MapID=2> [lastet ned 8. desember 2020]

- Omar, O. (2015, 30. oktober). Unregistered marriages a trap for Iraqi women. *The Arab Weekly*. Tilgjengelig fra <https://the arabweekly.com/unregistered-marriages-trap-iraqi-women> [lastet ned 17. desember 2020]
- Otterman, S. (2005, 2. februar). *IRAQ: The Role of Tribes*. New York: Council on Foreign Relations. Tilgjengelig fra <https://www.cfr.org/background/iraq-role-tribes> [lastet ned 14. januar]
- Pecanha, S. & Watkins, D. (2015, 22. desember). ISIS' Territory Shrank in Syria and Iraq This Year. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/interactive/2015/12/18/world/middleeast/Where-ISIS-Gained-and-Lost-Territory-Islamic-State.html> [lastet ned 26. november 2020]
- Peterson, S. (2004, 22. oktober). Terms of engagement: A match is made in Iraq - CSMonitor.com. *The Christian Science Monitor*. Tilgjengelig fra <https://www.csmonitor.com/2004/1022/p04s01-woiq.html> [lastet ned 17. desember 2020]
- Puttick, M. (2015, november). *The Lost Women of Iraq: Family-based Violence During Armed Conflict*. London: Ceasefire Centre for Civilian Rights & Minority Rights Group. Tilgjengelig fra https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2015/11/MRG-report-A4_OCTOBER-2015_WEB.pdf [lastet ned 2. desember 2020]
- Sadah, A. (2013, 17. januar). Iraqi Divorce Rates, Social Problems On Rise. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2013/01/iraq-divorce-increase-violence.html> [lastet ned 2. desember 2020]
- Salih, I. (2020, 13. oktober). Al-'iraq: al-hadana lil-'ummahat wasat mu'aradat al-aba' [Irak: omsorgsrett til mødre møter motstand fra fedre]. *France24*. Tilgjengelig fra <https://www.france24.com/ar/20201013-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%B1%D8%A7%D9%82-%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%B6%D8%A7%D9%86%D8%A9-%D9%84%D9%84%D8%A3%D9%85%D9%87%D8%A7%D8%AA-%D9%88%D8%B3%D8%B7-%D9%85%D8%B9%D8%A7%D8%B1%D8%B6%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A2%D8%A8%D8%A7%D8%A1> [lastet ned 8. desember 2020]
- Schackt, J. (2020, 29. desember). Arrangert ekteskap. *Store norske leksikon*. Oslo: Store norske leksikon. Tilgjengelig fra http://snl.no/arrangert_ekteskap [lastet ned 12. januar 2021]
- Sovereignty Council of Iraq (1959a). Iraq: Personal Status Law and Its Amendments (1959). Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/5c7664947.html> [lastet ned 27. november 2020]
- Sovereignty Council of Iraq (1959b). Law № (188) of the year 1959 Personal Status Law and Amendments (English Translation). Tilgjengelig fra https://www.peacewomen.org/sites/default/files/lawref_iraqpersonalstatuslaw1959_aba_0.pdf [lastet ned 23. november 2020]
- Sovereignty Council of Iraq (1959c). *Qanun al-'ahwal al-shakhsiyya raqm 188 li-sannat 1959 wa ta 'dilatuha* [Personstatusloven nummer 188 av 1959 og dens tillegg]. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=5c76654f4> [lastet ned 23. november 2020]
- SSB, dvs. Statistisk sentralbyrå (2020, 2. april). *Ekteskap og skilsmisser*. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/ekteskap/aar/2020-04-02> [lastet ned 7. januar 2021]

- The Danish Immigration Service & Landinfo (2018a, 9. november). *Kurdistan Region of Iraq (KRI): Women and men in honour-related conflicts*. København: The Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/5beacadd4.html> [lastet ned 2. desember 2020]
- The Danish Immigration Service & Landinfo (2018b, november). *Northern Iraq Security situation and the situation for internally displaced persons (IDPs) in the disputed areas, incl. possibility to enter and access the Kurdistan Region of Iraq (KRI)*. København: The Danish Immigration Service. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2018/11/Northern-Iraq-Security-IDPs-disputed-areas-Udl%C3%A6ndingestyrelsen-Landinfo-November-2018.pdf> [lastet ned 30. oktober 2020]
- The Law Library of Congress (2004, juni). *Iraq: Legal History and Traditions*. Washington D.C.: Library of Congress. Tilgjengelig fra <https://www.loc.gov/law/help/legal-history/iraq-legal-history.pdf> [lastet ned 8. januar 2021]
- The New Arab (2019, 11. juni). My big fat Arab dowry: Iraq's most expensive marriage endowment. *The New Arab*. Tilgjengelig fra <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2019/6/11/iraqi-woman-receives-8-million-in-dowry> [lastet ned 21. januar 2021]
- Tierney, J. (2003, 28. september). THE STRUGGLE FOR IRAQ: TRADITIONS; Iraqi Family Ties Complicate American Efforts for Change. *The New York Times*. Tilgjengelig fra <https://www.nytimes.com/2003/09/28/world/struggle-for-iraq-traditions-iraqi-family-ties-complicate-american-efforts-for.html> [lastet ned 13. januar 2021]
- U.S. Department of State (2017, 3. mars). *Country Reports on Human Rights Practices 2016 – Iraq*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/01/Iraq-1.pdf> [lastet ned 7. desember 2020]
- U.S. Department of State (2019, 13. mars). *Country Reports on Human Rights Practices 2018 – Iraq*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/03/IRAQ-2018.pdf> [lastet ned 20. januar 2021]
- U.S. Department of State (2020a, 10. juni). *2019 Report on International Religious Freedom - Iraq*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/IRAQ-2019-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [lastet ned 8. januar 2021]
- U.S. Department of State (2020b, 11. mars). *Country Reports on Human Rights Practices 2019 – Iraq*. Washington D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/03/IRAQ-2019-HUMAN-RIGHTS-REPORT-1.pdf> [lastet ned 26. november 2020]
- UN Country Team in Iraq (2013, 13. mars). *Women in Iraq Factsheet*. Bagdad: UN Country Team in Iraq. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Women%20in%20Iraq%20Factsheet%20March%202013.pdf> [lastet ned 7. desember 2020]
- UN Human Rights Council (2016, 16. juni). *"They came to destroy": ISIS Crimes Against the Yazidis*. New York: UN Human Rights Council. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/they-came-destroy-isis-crimes-against-yazidis-human-rights-council> [lastet ned 23. februar 2021]
- UNAMI, dvs. United Nations Assistance Mission for Iraq & UNOHCHR, dvs. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (2020, 28. januar). *Human Rights in the Administration of Justice in Iraq: Trials under the anti-terrorism laws and implications for*

justice, accountability and social cohesion in the aftermath of ISIL. Bagdad: UNAMI & UNOHCHR. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Iraq_-_ISIL_trials_under_the_anti-terrorism_laws_and_the_implications_for_justice_28012020.pdf [lastet ned 18. november 2020]

UNFPA, dvs. United Nations Population Fund (2016, august). *Child Marriage In Kurdistan region - Iraq*. Bagdad: UNFPA. Tilgjengelig fra <https://iraq.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Child%20Marriage%20Broucher%20English%20Final%20covers%206.pdf> [lastet ned 14. januar 2021]

UNGA, United Nations General Assembly Human Rights Council (2020, 13. mai). *Visit to Iraq. Report of the Special Rapporteur on the human rights of internally displaced persons*. New York: United Nations General Assembly Human Rights Council. Tilgjengelig fra <https://undocs.org/en/A/HRC/44/41/Add.1> [lastet ned 30. oktober 2020]

UNHCR, dvs. United Nations High Commissioner for Refugees (2012). *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from Iraq*. Genève: UNHCR. Tilgjengelig fra <https://www.refworld.org/docid/4fc77d522.html> [lastet ned 18. januar 2021]

UNICEF, dvs. United Nations Children's Fund (2020, april). *Child marriage database*. New York: UNICEF. Tilgjengelig fra <https://data.unicef.org/resources/dataset/child-marriage/> [lastet ned 15. januar 2021]

UNOCHA, dvs. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (2019, november). *Humanitarian Needs Overview Iraq*. New York: UNOCHA. Tilgjengelig fra https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/iraq_hno_2020.pdf [lastet ned 18. januar 2021]

UNOHCHR, dvs. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (2018, 30. november). *Committee on the Elimination of Racial Discrimination reviews the situation in Iraq*. Genève: UNOHCHR. Tilgjengelig fra <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=23961&LangID=E> [lastet ned 23. november 2020]

UNOHCHR, dvs. United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights (u.d.). *Child, early and forced marriage, including in humanitarian settings*. Genève: UNOHCHR. Tilgjengelig fra <https://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/WRGS/Pages/ChildMarriage.aspx> [lastet ned 12. januar 2021]

Vilardo, V. & Bittar, S. (2018, 13. desember). *Gender Profile Iraq. A situation analysis on gender equality and women's empowerment in Iraq*. Oxford: Oxfam & UN Women. Tilgjengelig fra <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620602/rr-gender-profile-iraq-131218-en.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [lastet ned 18. januar 2021]

Vogt, K. (2018, 20. februar). Ahl al-kitab. *Store norske leksikon*. Oslo: Store norske leksikon. Tilgjengelig fra https://snl.no/ahl_al-kitab [lastet ned 23. november 2020]

Vogt, K. (2019, 20. september). Islam. *Store norske leksikon*. Oslo: Store norske leksikon. Tilgjengelig fra <https://snl.no/islam> [lastet ned 11. januar 2021]

Vogt, K. (2020, 25. august). Bryllup – islam. *Store Norske Leksikon*. Oslo: Store norske leksikon. Tilgjengelig fra https://snl.no/bryllup_-_islam [lastet ned 18. desember 2020]

Muntlige kilder

Jiyan Foundation for Human Rights. Møte i Erbil 26. februar 2020.

Kristne representanter fra organisasjoner og samfunnsliv i KRI, møte Ain Kawa, Erbil, 29. mars 2019.

Norges ambassade i Jordan (2016). Landinformasjon på ekteskapsfeltet, Irak. E-post, 3. juli 2016.

Norges ambassade i Jordan (2021). Rapport fra informasjonsinnhentingsreise i Irak. E-post, 14. desember 2021.

WOLA, dvs. Women's Legal Assistance Organization. Møte i Erbil, 25. februar 2020.